

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ННІ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУР
І МЕТОДИК ЇХ НАВЧАННЯ

ЛЮБОВ БАШМАНІВСЬКА

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ**

Навчально-методичний посібник

Житомир – 2024

УДК 37.014.3:821.161.2

Б 33

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 23.02.2024 р.)

Рецензенти:

Лариса ШЕВЦОВА – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач української мови та літератури Житомирського торговельно-економічного фахового коледжу Державного торговельно-економічного університету;

Оксана ШУНЕВИЧ – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів КЗ «Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти» ЖОР;

Оксана КУЧЕРУК – доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови і методики її навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Башманівська Л. А. Методика навчання української літератури: від теорії до практики: навчально-методичний посібник. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 148 с.

УДК 37.014.3:821.161.2

У посібнику запропоновано теоретичні питання до практичних занять, обов'язкові та додаткові завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, питання для самоконтролю, креативні вправи, тестові завдання, список рекомендованої літератури до кожного практичного.

Посібник допоможе студентам оволодіти курсом методики навчання української літератури, уміннями та навичками, які необхідні для роботи в закладах загальної середньої освіти.

Для студентів філологічних спеціальностей, учителів-словесників, викладачів закладів вищої освіти.

© Л. А. Башманівська, 2024
© ЖДУ ім. І. Франка

Зміст

Вступ.....	6
Інформаційний обсяг освітньої компоненти.....	8
Модуль 1. Методика роботи з художнім текстом. Особливості читання творів різних жанрів.....	22
Практичне заняття № 1. Тема: Виразність як ознака культури мовлення вчителя-словесника. Техніка мовлення – необхідна передумова словесної дії.....	22
Практичне заняття № 2. Тема: Дихання як основа розвитку техніки мовлення вчителя.....	26
Практичне заняття № 3. Тема: Голос, його властивості. Робота над голосом.....	28
Практичне заняття № 4. Тема: Дикція та її значення в роботі вчителя-словесника.....	32
Практичне заняття № 5. Тема: Орфоепічна грамотність учителя-словесника та культура його мовлення.....	34
Практичне заняття № 6. Тема: Засоби логіко-емоційної виразності читання.....	38
Практичне заняття № 7. Тема: Підготовка літературного твору до виразного читання.....	41
Практичне заняття № 8. Тема: Особливості читання епічних творів...44	44
Практичне заняття № 9. Тема: Особливості читання драматичних творів.....	48
Практичне заняття № 10. Тема: Специфіка виконання ліричних творів.....	51
Практичне заняття № 11. Тема: Культура спілкування вчителя. Мистецтво красномовства.....	54
Орієнтовні питання до екзамену.....	58

Модуль 2. Методологічні засади та шляхи організації навчання літератури в Новій українській школі	61
Практичне заняття № 1. Тема: Завдання, зміст і структура курсу літератури. Нова українська школа.....	61
Практичне заняття № 2. Тема: Методика літератури як наукова дисципліна. Роль учителя в її розвитку.....	66
Практичне заняття № 3–4. Тема: Урок літератури в умовах НУШ.....	70
Практичне заняття № 5-6. Тема: Методи та прийоми навчання української літератури в НУШ.	78
Модуль 3. Специфіка аналізу творів різних родів і жанрів	84
Практичне заняття № 7. Тема: Шляхи та принципи аналізу художніх творів.....	84
Практичне заняття № 8. Тема: Етапи вивчення художнього твору та його сприймання учнями.....	89
Практичне заняття № 9. Тема: Вивчення епічних творів у школі.....	93
Практичне заняття № 10. Тема: Шкільний аналіз ліричних творів.....	99
Практичне заняття № 11. Тема: Вивчення драматичних творів.....	104
Практичне заняття № 12. Тема: Методика вивчення фольклорних творів у школі.	109
Орієнтовні питання до заліку.....	113
Модуль 4. Сучасні педагогічні технології в навчанні української літератури. Вивчення літературознавчого матеріалу в шкільному курсі	116
Практичне заняття № 1–2. Тема: Сучасні педагогічні технології в навчанні української літератури.....	116
Практичне заняття № 3–4. Тема: Вивчення життєпису й індивідуального стилю письменника.....	123

Практичне заняття № 5–6. Тема: Вивчення літературознавчого матеріалу.....	127
Практичне заняття № 7–8. Тема: Наочність на уроках української літератури в школі. Методика її використання.....	131
Модуль 5. Розвиток усного й писемного мовлення учнів на уроках української літератури. Позакласні заходи в закладах загальної середньої освіти.....	135
Практичне заняття № 9–10. Тема: Письмові роботи з української літератури та методика їх проведення.....	135
Практичне заняття № 11–12. Тема: Методика проведення позакласних і позашкільних заходів з літератури в закладах загальної середньої освіти.....	140
Орієнтовні питання до екзамену.....	145

Вступ

Навчально-методичний посібник з освітньої компоненти «Методика навчання української літератури» спрямований на формування професійно-методичних знань, умінь і навичок здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти й відповідає освітньо-професійній програмі 014 Середня освіта (Українська мова і література).

Завдання посібника – допомогти здобувачам вищої освіти набутти теоретичних знань і практичних умінь з інтегрованого курсу методики навчання української літератури та виразного читання (методики роботи з художнім текстом); сприяти оволодінню новими освітніми технологіями, виробленню власних технологій у навчанні літератури; допомогти опанувати теоретичними основами мистецтва звучного слова та методикою навчання виразного читання, виробляти вміння відтворювати експресивно-емоційний зміст художніх творів і застосовувати відповідні знання, уміння та навички в практичній роботі.

Відповідно до програми освітньої компоненти «Методика навчання української літератури» виокремлено такі модулі: Модуль 1. Методика роботи з художнім текстом. Особливості читання творів різних жанрів. Модуль 2. Методологічні засади та шляхи організації навчання літератури в Новій українській школі. Модуль 3. Специфіка аналізу творів різних родів і жанрів. Модуль 4. Сучасні педагогічні технології в навчанні української літератури. Вивчення літературознавчого матеріалу в шкільному курсі. Модуль 5. Методика розвитку усного й писемного мовлення учнів на уроках. Позакласні заходи в сучасній школі.

Кожен модуль складається з практичних занять, у процесі яких здобувачі вищої освіти поглиблюють знання з теоретичного курсу, що передбачають розкриття питань методики роботи з художнім текстом, особливостей і типології сучасних уроків української літератури в НУШ, специфіки вивчення художнього твору, засвоєння понять з теорії літератури, вивчення життєпису письменника у зв'язку з його творчістю, ознайомлення з

видами позакласної та позашкільної роботи. На практичних заняттях розглядаються також питання вдосконалення форм і методів розвитку усного й писемного мовлення учнів на уроках української літератури, аналізу чинних шкільних програм і підручників з літератури, зокрема для Нової української школи, методів і прийомів навчання, ознайомлення з плануванням роботи вчителя-словесника й методичною роботою.

У навчально-методичному посібнику подано теоретичні питання, обов'язкові завдання для самостійної роботи, додаткові завдання для самостійного опрацювання, запропоновано питання для самоконтролю, креативні вправи, тестові завдання, рекомендовану літературу до кожного практичного заняття.

Пропоновані завдання передбачають різні форми засвоєння матеріалу: аналіз методичної статті, розробку конспекту уроку та позакласного заходу, моделювання творчої гри, проведення дискусій, проектування літературного матеріалу та його засвоєння з позицій сучасної науково-методичної думки, обрання раціональних варіантів розв'язання проблеми, спостереження над проведенням уроку та його аналіз.

Посібник допоможе студентам теоретично й практично засвоїти курс методики навчання української літератури, оволодіти вміннями й навиками, які необхідні для роботи в закладах загальної середньої освіти.

Інформаційний обсяг освітньої компоненти

Модуль 1. Методика роботи з художнім текстом. Особливості читання творів різних жанрів.

Історія риторики й красномовства. Розвиток риторики в Стародавній Греції й Стародавньому Римі. Ораторське мистецтво в Україні.

Виразність як ознака культури мовлення. Основи теорії виразного читання: знання техніки мовлення й засобів логіко-емоційної виразності, використання позамовних (рухових) засобів виразності під час читання та мовлення, вміння підготувати твір для читання й аналізу, знання особливостей читання й переповідання творів різних жанрів.

Техніка мовлення – необхідна передумова словесної дії, її компоненти (дихання, голос, дикція, орфоепія).

Дихання як основа розвитку техніки мовлення. Типи дихання. Фізіологічне та фонаційне дихання. Типи мовленнєвого дихання, що залежать від роботи різних м'язів дихального апарату: ключичний, грудний, діафрагмальний і реберно-діафрагмальний.

Голос та його властивості: природні (сила, висота, діапазон, тембр) та набуті (звучність, темп, політ). Гігієна голосу.

Дикційна та орфоепічна чистота мовлення.

Засоби логіко-емоційної виразності читання. Основні прийоми оволодіння правилами літературного мовлення: логічні наголоси, мовленнєві такти, паузи.

Інтонація, її значення для висловлення думки. Компоненти інтонації: фразовий і логічний наголос, мелодика, ритм, інтенсивність мови, темп, тембр голосу, тон, наявність пауз. Основні функції інтонації.

Мовні такти. Значення мовних тактів для процесу читання та мовлення. Членування тексту на мовні такти.

Паузи в мовленні й читанні. Різновиди пауз: логічні, синтаксичні, психологічні, віршові й фізіологічні тощо. Тривалість пауз.

Наголос. Логічні наголоси. Визначення місця логічного наголосу в тактах. Словесний, фразовий, емпатичний, пісенний та інші наголоси. Емоційна функція наголошених слів.

Значення мелодики мовлення та її визначення в тексті. Основні мелодичні ходи (зміни).

Темп мовлення. Його значення в мовленні вчителя.

Позамовні (рухові) засоби виразності (жести, міміка, поза). Значення невербальних засобів у посиленні виразності мовлення.

Підготовка твору до читання та аналізу. Творчий намір читця. Розкриття підтексту твору. Авторський і виконавський підтекст. Створення виконавського завдання. Взаємозв'язок тексту й підтексту. Інтенаційна імпровізація залежно від підтексту.

Словесна дія та вміння малювати інтонацією. Умови словесної дії.

Етапи роботи над твором (безпосереднє первинне сприймання твору; літературознавчий та дійовий (виконавський) аналіз, їх зв'язок; читання тексту).

Значення і послідовність літературознавчого аналізу твору (відомості про автора та проникнення в контекст твору, з'ясування теми, проблематики та жанрових особливостей, розгляд композиції (побудови) та сюжету (розвитку дії) твору, характеристика образів твору (образ як утілення ідеї, образ як конкретне чуттєве зображення, образ як основне джерело емоційного впливу), розкриття підтексту, визначення головної мети читання та аналізу тексту). Головні завдання читця: утілення ідеї, чуттєве уявлення, джерела емоційного впливу. Спосіб розкриття авторського задуму.

Значення, мета і послідовність виконавського аналізу роботи над текстом. Основні партитурні знаки.

Особливості виконання епічних творів. Жанрові особливості епічних творів і вимоги до їх виконання. Визначення жанру, ідейного змісту твору, зображеної епохи, розуміння позиції автора, його ставлення до персонажів,

визначення свого ставлення до героїв твору. Визначення мети розповіді й підпорядкування їй словесної дії.

Розповідна інтонація в епічних творах. Пошук відповідної інтонації, яка б відповідала суті персонажа. Показ автором через пряму мову свого ставлення до героїв твору. Передача читцем характеру персонажа, його мови, інтонації.

Своєрідність виконання байки. Жанрові особливості байки як алегоричного епічного твору: алегоричність, сюжетність, наявність конфлікту, повчальний характер, висновки, узагальнення. Донесення до слухачів ідейної спрямованості байки. Паузи в кінці кожного рядка. Передавання свого ставлення до учасників подій за допомогою інтонації. Мораль, її місце, особливість звучання. Функції розповідача байки, особливість передачі прямої мови персонажів.

Своєрідність казки як специфічного жанру фольклору. Різновиди казок. Казкові традиційні формули. Основні особливості казки та вимоги до її виконання. Традиційна будова: традиційні зачин, кінцівка, казкові образи й прийоми з метою збереження художньо-стильових особливостей казки.

Життєрадісний тон читання казки, відповідна інтонація, темп, мелодика. Підбір відповідних засобів виразності. Виділення найважливіших моментів, психологічні паузи. Підготовка казки до читання: поділ на композиційні частини, визначення кульмінаційних моментів, з'ясування їх ролі в розказуванні. Роль моралі в казці. Особливості спілкування розповідача зі слухачем.

Особливості виконання ліричних творів. Своєрідність лірики як роду літератури. Основні особливості поетичних творів і вимоги до їх виконання. Ритмомелодика, рима, мелодійність, емоційна та інтелектуальна насиченість, лаконізм, образність ліричних творів. Здатність навіювати, створювати певний емоційний настрій. Правильне відчуття ритму як засіб виразності мови поезії, її емоційної напруженості, естетичної насолоди. Розкриття й

передавання настрою ліричного героя, розуміння й відчуття його переживання, показ свого ставлення до нього.

Особливості виразного читання громадянської лірики (форма заклику, звинувачення, клятви), філософської (роздуми поета над сутністю проблем буття), інтимної (душевні переживання; створення в уяві картин, пов'язаних з історією кохання; безпосереднє спілкування), пейзажної лірики (змалювання краси природи, прихована медитативність).

Специфіка виконання пісень і дум. Роль ритмічних пауз, поетичного синтаксису.

Особливості читання драматичного твору та його інсценування. Жанрова специфіка драматичних творів. Основні особливості драматичних творів і вимоги до їх виконання. Функції читця драматичного твору, особливість передачі мови персонажів. Закономірності виділення логічних центрів, інтонаційні відтінки передачі характерів героїв. Швидке й невимушене перенесення уявою й почуттями з одного героя в іншого, переключення з одного психологічного стану в інший. Важливе значення підтексту в п'єсах. Читання драматичного твору за дійовими особами. Звучання реплік, монологів, ремарок. Інсценування драматичного твору.

Модуль 2. Методологічні засади та шляхи організації навчання літератури в умовах Нової української школи

Концепція Нової української школи. Засади реформування. Особливості, завдання та структура курсу української літератури як навчального предмета в закладах загальної середньої освіти.

Спільність і відмінність у побудові та в змістовому наповненні програм української літератури для середньої та старшої ланки.

Модельні навчальні програми з української літератури для Нової української школи.

Структура підручників української літератури, їх відповідність чинним програмам.

Методика навчання української літератури як наукова дисципліна. Своєрідність методики навчання літератури на сучасному етапі. Її об'єкт, предмет, методи наукового дослідження. Етапи розвитку методики навчання літератури, науково-практичні досягнення в сучасній методиці. Джерела вивчення методики (історичний досвід школи; передовий досвід сучасних шкіл (як вітчизняних, так і зарубіжних); теоретичні праці відомих педагогів-методистів; педагогічні експерименти, індивідуальна творчість учителя). Зв'язок методики навчання української літератури з іншими науками (мовознавством, літературознавством, психологією, філософією, історією, соціологією, педагогікою, етикою, естетикою).

Учитель словесності та його професійні якості. Вимоги до особистості й професійної підготовки вчителя-словесника (глибокі знання предмета, уміння цікаво й доступно його викладати та отримувати очікувані результати; любов до своєї професії, повага до учнів; особисті моральні, духовні й фізичні якості; знання таємниць філології; володіння навичками ораторського стилю спілкування; розуміння питань історії розвитку рідного народу; дотримання принципів народної моралі й етики в повсякденному житті). Потреба покращення мовно-літературної підготовки учнів, формування національно свідомої та духовно багатой особистості, патріота своєї країни.

Професійні якості філолога НУШ (фахова компетентність, професійна підготовка та ерудиція, що передбачають наявність певних знань, умінь і навичок; вільне володіння матеріалом, детальне знання художніх творів, уміння виразно читати художні тексти; розуміння основ психології та педагогіки в навчанні й вихованні учнів, знання специфіки мистецтва та особливостей його сприймання школярами різного віку; добре володіння сучасними технічними засобами навчання, зокрема ІКТ; справедливість, вимогливість, людяність, уміння володіти собою тощо).

Планування роботи вчителя-словесника. Календарно-тематичний та поурочний плани. Створення вчительського портфоліо з використанням ІКТ – презентацій, публікацій тощо.

Урок літератури в умовах Нової української школи, його типи та специфіка. Урок – основна форма навчання літератури, його своєрідність і критерії ефективності. Проблема типології уроків літератури. Класифікації уроків за структурою навчального предмета; за характером основних дидактичних завдань; за методами навчання, видами й формами роботи, дидактичними завданнями; за основною дидактичною метою тощо.

Структура уроку української літератури. Навчальні ситуації уроку, їх логічна вмотивованість. Характеристика основних етапів уроку. Новаторські форми занять (уроки-семінари, уроки-диспути, уроки-роздуми, уроки-монтажі, уроки-літературно-музичні композиції, уроки-психологічні дослідження, уроки-філософські дослідження, уроки-спостереження, уроки-рецензії, уроки-композиції, інтегровані уроки тощо).

Специфіка уроків позакласного читання. Особливості вивчення уроків літератури рідного краю. Підготовка вчителя до уроку літератури.

Методи та прийоми навчання літератури в закладах загальної середньої освіти. Поняття про методи і прийоми. Проблема класифікації методів у методичній науці.

Класифікація методів навчання літератури за Б. Степанишином: словесні методи навчання: лекція, бесіда, проблемні методи, літературні ігри, переказування, коментар художнього тексту, виразно-художнє читання; наочні методи навчання: ілюстрування, програвання та демонстрування; практичні методи навчання: планування, тезування, конспектування, бібліографічний пошук, реферування, різноманітні твори.

Класифікація методів навчання за Є. Пасічником: за джерелом одержаних знань (лекція, бесіда, самостійна робота); за рівнем пізнавальної активності й самостійності учнів (метод творчого читання, репродуктивний, евристичний, дослідницький); на основі внутрішнього логічного шляху

засвоєння учнями знань (методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, конкретизації, аналогії, моделювання, узагальнення, зіставлення); на основі зовнішньої форми вияву (слухова, зорова й практична).

Лекція як метод навчання літератури, історія її впровадження в шкільну практику. Типи шкільної лекції (вступна, настановна, оглядова, підсумкова тощо), основні вимоги до неї.

Сучасні інтерактивні лекційні стратегії: інформативно-повідомлювальна, проблемна, лекція-візуалізація, лекція-діалог, лекція удвох, лекція-дискусія, лекція-ділова гра, лекція-консультація, лекція із заздалегідь запланованими помилками та ін.

Метод бесіди в навчанні учнів. Різновиди бесіди: за конкретними завданнями й змістом навчального матеріалу (вступна, закріплювальна, підсумкова); за рівнем творчої пізнавальної діяльності (репродуктивна, проблемна, евристична); за метою навчання (аналітична, проблемно-аналітична, автентична); за кількістю учасників (індивідуальна, групова, фронтальна) тощо. Розвиток методу літературної бесіди.

Метод творчого читання. Типи навчальної діяльності, що притаманні методу творчого читання. Прийоми методу творчого читання.

Метод самостійної роботи. Найефективніші форми самостійної роботи.

Методи інноваційного навчання літератури в НУШ: скрайбінг, гейміфікація, сторітелінг, коучинг, кроссенс, фішбоун, ментальні карти, використання буктрейлерів та ін. Інтерактивні методи навчання: презентація, рольові ігри, дискусії в стилі телевізійного ток-шоу, мозковий штурм, проектування, використання мультимедійних комп'ютерних програм, акваріум, метод шести капелюхів та ін. Використання ІКТ у процесі навчання української літератури.

Методи літературознавчого аналізу в школі.

Найпоширеніші методичні прийоми. Взаємозв'язок методів і прийомів навчання української літератури.

Модуль 3. Особливості аналізу творів різних родів і жанрів

Принципи аналізу літературного твору (історизму, науковості, єдності змісту і форми, доступності, емоційності тощо).

Проблема шкільного аналізу художнього твору та його шляхів у методиці навчання літератури. Цілісний (послідовний, системний, за розвитком дії, услід за автором, подієвий, комплексний) аналіз художнього твору. Пообразний шлях аналізу. Проблемно-тематичний шлях аналізу.

Інші шляхи аналізу (композиційний, структурно-стильовий, мовно-стильовий, проблемно-стильовий, комбінований, текстуальний, інтертекстуальний, контекстуальний, психолого-літературознавчий, філософсько-літературознавчий тощо).

Основні етапи вивчення художнього твору. Психологічна та емоційна підготовка учнів до сприймання художнього твору (вступні заняття). Застосування різних методів і прийомів на підготовчому етапі (лекція, розповідь або пояснення, які робить учитель; бесіда із школярами; доповіді, виступи, реферати учнів; використання наочності; читання учнями уривків з художніх, художньо-публіцистичних, наукових і науково-популярних творів; проведення екскурсій, використання ІКТ тощо).

Читання літературного твору (вголос, мовчки, колективне, індивідуальне, в ролях, коментоване, під музику, напам'ять, самостійне тощо).

Аналіз художнього твору, підготовка до нього. Складники аналізу художнього твору (робота з текстом; з'ясування теми та ідеї твору, проблематики; змісту й характеру конфлікту; розгляд особливостей композиції та сюжету; характеристика образів-персонажів; виявлення національного та загальнолюдського у творі, використання в ньому традицій, рис новаторства; виразне читання; з'ясування внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків тощо).

Підсумкові заняття. Творчі усні та письмові роботи учнів.

Аналіз творів різних родів і жанрів. Особливості вивчення ліричних творів. Своєрідність лірики як роду літератури та її місце в шкільній програмі. Специфіка аналізу лірики та особливості її сприйняття учнями різного віку.

Аналіз лірики в контексті всіх етапів вивчення (підготовка класу до сприймання віршів, первинне читання твору, читання про себе, власне аналіз поезії).

Різні підходи до аналізу лірики (роздуми над текстом після його прочитання; прослуховування поезії, аналіз ритму та інтонації; звернення до епохи, що відображена в поезії, до настроїв певної групи людей; розгляд біографічних фактів та авторської позиції у творі; з'ясування літературних традицій; визначення жанру; зіставлення з поезіями цього ж автора чи творами інших авторів тощо).

Жанрова специфіка епічних творів, їх місце в шкільній програмі з української літератури. Своєрідність вивчення епічних творів. Особливості аналізу епічних творів у середніх та старших класах.

Види (прийоми) роботи з епічним твором (складання плану, переказ та його види, усне (уявне) малювання, складання кіносценарію, інсценізування, бесіда за змістом, виписування образотворчих засобів і цитат до характеристики персонажів тощо). Методичні засади аналізу епічних творів.

Особливості вивчення драматичних творів. Особливості драми як літературного роду та її місце в шкільній програмі (діалогічна мова, особлива напруженість дії, тісний зв'язок п'єси з театром).

Жанрові особливості драматичних творів, їх сприймання учнями. Специфіка аналізу драматичного твору.

Вивчення фольклорних творів. Фольклорні жанри та їх місце в шкільній програмі. Особливості казки як специфічного жанру фольклору, методика її вивчення. Методика ознайомлення учнів з прислів'ями, приказками та загадками. Особливості вивчення народних пісень та дум.

Модуль 4. Вивчення літературознавчого матеріалу в шкільному курсі української літератури

Теоретико-літературна підготовка учнів. Вивчення елементів теорії літератури в середніх і старших класах. Класифікація теоретико-літературних понять: елементи теорії літератури, вивчення яких дає можливість зрозуміти специфіку літератури як мистецтва слова, її функцій (зокрема, художній образ, єдність змісту і форми, народність літератури тощо); поняття, що стосуються структури художнього твору (тема, ідея, жанр, композиція тощо); елементи теорії літератури, які допомагають зрозуміти закономірності розвитку літератури (літературні напрямки, художні методи, індивідуальні стилі тощо).

Принципи викладання теоретико-літературних понять: з'ясування понять «із середини тексту», деталізація певного поняття, його поступове ускладнення, часте застосування поняття як інструмента літературознавчого аналізу.

Основні етапи ознайомлення з теоретико-літературним поняттям: читання художнього тексту або його уривка; ознайомлення з новим терміном, запис його визначення; самостійна робота учнів (індивідуальна, у парах, групова).

Модель вивчення літературного напрямку. Компоненти (складники) методики вивчення літературних напрямів (за Г. Токмань): блоки навчального матеріалу (завдання мистецтва; художній світ; концепція людини; особливості поезики); методичні прийоми (прийом яскравих текстуальних асоціацій, встановлення зв'язків з іншими видами мистецтва, пояснення й унаочнення назви напрямку, зіставлення творів українського й зарубіжного авторів, що репрезентують той самий літературний напрям тощо); етапи вивчення літературного напрямку (аналіз твору й з'ясування ознак певного напрямку; компонування ознак за блоками та визначення конкретного поняття; виявлення цього напрямку у творчості інших письменників; узагальнення поняття про напрям та визначення його місця в

літературному процесі; уведення напряму в літературний і загальномистецький світовий контекст; спроби творчого написання в межах вивченого літературного напряму).

Технологія ознайомлення з літературно-критичними статтями в старшій школі.

Методика використання наочності. Класифікація засобів наочності. Предметно-образна, словесно-образна, умовно-схематична, динамічна наочність.

Види наочних посібників (таблиці, карти, схеми, літературні плакати, фотоматеріали, літературні альбоми, роздавальний матеріал, звукові посібники тощо) Вимоги до навчально-методичних комплексів.

Шкільний літературний музей та його роль у літературній освіті учнів.

Кабінет української літератури. Роль учнівського зошита та дошки у вивченні предмета.

Вивчення біографії та індивідуального стилю письменника.

Принципи вивчення життєпису митця слова: історизм, фактуальність, психологізм, екзистенційність, естетизм.

Особливості вивчення життєпису письменника в середніх і старших класах. Джерела вивчення біографії письменника (листи, автобіографії, щоденники, спогади сучасників, художньо-біографічні твори, перекази й легенди, путівники музеїв, портрети, репродукції картин, критичні статті, монографії, методичні посібники, літературні плакати тощо).

Форми і методи вивчення життєпису письменника (художня розповідь, емоційний нарис, етюд, художнє читання автобіографічних поезій і фрагментів біографічних творів, вивчення особистості письменника за його листами, за спогадами сучасників, використання різноманітних форм наочності, екскурсії, підготовка диспутів за самостійно прочитаними книжками про життя письменника тощо).

Використання літературно-краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення біографії письменника. Створення комп'ютерної презентації до вивчення

життєпису.

Індивідуальний (авторський) стиль як система образотворчих засобів, що охоплює зміст і форму літературного твору, відображає життєвий та естетичний досвід письменника, враховує традиції національної і світової культур. Складники індивідуального стилю автора: композиція, час і простір художнього твору, особливі засоби виразності в ньому. Художня мова як основна ознака індивідуального стилю. Стилетворчі чинники: суспільно-політичні, естетичні, особисті, взаємовпливи мистецтв. Типи стилів: об'єктивно-аналітичний, умовно-романтичний, гротескно-сатиричний.

Модуль 5. Розвиток усного й писемного мовлення учнів на уроках української літератури. Позакласні заходи в закладах загальної середньої освіти.

Письмові роботи з української літератури та методика їх проведення. Місце письмових робіт у системі вивчення літератури. Класифікація письмових робіт за В. Цимбалюком: роботи на літературні й позалітературні теми (твори про мистецтво, твори на основі життєвих вражень) (за джерелом матеріалу); твори наукового, публіцистичного, художнього характеру (за стильовими ознаками); розповідь, опис, роздум (за способом викладу матеріалу); роботи логічного й образного типу (за характером мислительної діяльності).

Класифікація письмових робіт за Б. Степанишиним: твори на літературному матеріалі (на розкриття ідейно-художнього змісту, твори-роздуми, характеристика художнього образу, твори на історико-літературну тематику, теоретико-літературні твори тощо); напіввільні (за крилатими фразами, про особу письменника, про уявлювану долю героїв, аналіз творів мистецтва, пов'язаних з програмовими творами – рецензія на спектакль, враження від прослуханих музичних п'єс, твір за картиною); вільні (публіцистичні, ідейно-політичні, твори-роздуми морально-етичного характеру, про працю, навчання, дозвілля, красу природи, мистецтво); творчі

(оповідання, новела, байка, етюд, образок, нарис, допис, стаття).

Класифікація за стилем (Г. Токмань): цілісний літературознавчий аналіз твору чи групи художніх творів; частковий аналіз твору чи групи творів у певному аспекті; детальний аналіз (із визначенням його типу) фрагмента великого за обсягом твору; характеристика індивідуального стилю письменника в цілому або однієї з його рис; роботи проблемного характеру; роботи узагальнювального характеру; роботи теоретико-літературного характеру; компаративні праці).

Система письмових робіт у середніх класах. Твори логічного й творчого характеру.

Види письмових робіт у старших класах. Письмові роботи літературно-критичного та публіцистичного характеру.

Основні вимоги до учнівського твору (глибока змістовність; самостійність аналізу, критичність підходу до змісту і форми літературного твору; повне розкриття теми; емоційність, стислість, образність вислову, оригінальність структури; стилістичне та лексичне багатство; орфографічна і пунктуаційна грамотність; логічні висновки; охайність) та підготовка до його написання.

Перевірка та аналіз письмових робіт. Класифікація мовних помилок.

Методика проведення позакласних і позашкільних заходів з літератури в Новій українській школі.

Форми позакласної й позашкільної роботи з літератури в сучасній школі (гуртки, літературні вечори, читацькі конференції, олімпіади, тижні української літератури, створення й оформлення літературних музеїв, збирання фольклору, екскурсії літературними місцями тощо).

Види та призначення літературного гуртка (літературознавчий, літературно-краєзнавчий, творчий, драматичний, фольклорний, виразного читання, науково-дослідницького напрямку, шевченкознавців, франкознавців тощо).

Методика проведення літературних вечорів.

Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Екзамени в 5, 7 сем., залік у 6 сем.

Методи контролю успішності навчання: тестування; усне опитування за темою заняття; перевірка рівня засвоєння тем, винесених на самостійне опрацювання; контроль виконання завдань до практичних занять; модульні контрольні роботи; залік, екзамен.

Модуль 1. Методика роботи з художнім текстом. Особливості читання творів різних жанрів.

Практичне заняття № 1. Тема: Виразність як ознака культури мовлення вчителя-словесника. Техніка мовлення – необхідна передумова словесної дії

Теоретичні питання

1. З історії ораторського мистецтва. Розвиток риторики та красномовства в Стародавній Греції й Стародавньому Римі.
2. Ораторське мистецтво в Україні.
3. Виразність як ознака культури мовлення сучасного вчителя.
4. Теоретичні основи виразності читання.
5. Техніка мовлення, її складові.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте комплекс вправ для розминки перед виразним читанням за поданою послідовністю:
  - а) на відпрацювання комбінованого типу дихання; на розвиток рівномірного довгого видиху;
  - б) на розвиток різних якостей голосу;
  - в) на вироблення артикуляції голосних і приголосних звуків у складах, словах, фразах.
2. Підготуйте скоромовки для виразного читання, вивчіть їх напам'ять. Особливу увагу зверніть на українську літературну вимову.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте напам'ять виразне читання вірша або уривка з твору, дотримуючись основних вимог техніки мовлення.
2. Підберіть міфи й легенди про силу слова, ораторського мистецтва.
3. Як ви розумієте подані висловлювання? Яке з них вважаєте найбільш актуальним?

Риторика – цариця душ і княгиня мистецтв (Ф. Прокопович).

Недобре, коли сильно кричать, але чудово, коли красиво говорять (Демосфен).

Красномовство – дар, який дозволяє нам оволодіти розумом і серцем співрозмовника, здатність тлумачити чи навіювати йому все, що нам потрібно (Ж. Лабрюєр).

Найбільша цінність оратора – не тільки сказати те, що потрібно, але і не сказати того, чого не треба (Цицерон).

Креативна вправа «Краса мовлення оратора»

Проведіть дискусію та переконайте своїх опонентів у справедливості думки, що успіх оратора під час публічної промови виявляється в таких якостях, як мелодійність, досконалість, виразність, ритмічність, відповідність до змісту й ситуації мовлення.

Зробіть аналіз своєї й однокурсників поведінки під час дискусії та сформулюйте рекомендації щодо її проведення.

Питання для самоконтролю

1. Яке місце риторики в системі освіти Античності, середньовічній Європі?
2. Що таке ораторське мистецтво? Яких видатних ораторів знаєте?
3. Розкажіть про розвиток ораторського мистецтва в Україні.
4. Яке значення має виразність мовлення для сучасного вчителя-словесника?
5. З яких елементів, за Г. Олійником, складається техніка мовлення?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.

2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для

самоств. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісєвєнко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990. 232 с.
2. Бабич Н. Б. Сила мовленого слова. Чернівці, 1996. 120 с.
3. Брус Льюїс. Диктор телебачення. *Все для вчителя*. 1997. С. 21–37.

4. Будянський В. І., Будянський Д. В. Мистецтво виразного читання: навч. посіб. для акторів, вчителів шкіл та студентів пед. універс. Суми: вид.-во «Козацький вал», 2006. 196 с.

5. Буяльський Б. П. Поезія усного слова: Азбука виразного читання. К.: Рад. школа, 1990. 255 с.

6. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність: навч. посіб. К.: ТОВ «Червона Рута-Турс», 2007. 268 с.
7. Глазунов С. В. Основи ораторського мистецтва та методики проведення навчальних занять: навч. посіб. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2001.
8. Гриб В. П. Постановка мовного голосу. Луцьк, 2001. 26 с.
9. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.
10. Капська А. Й. Виразне читання. Практичні і лабораторні заняття. К.: Вища школа, 1990. 175 с.
11. Клімова К. Я. Основи культури і техніки мовлення: навчальний посібник. 2-е вид. К., 2007. 240 с.
12. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2007.
13. Куньч З. Й. Українська риторика: Історія становлення і розвитку: посіб. для студ. економ. та гуманіт. спеціальн. Львів, 2011. 160 с.
14. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. К.: Вища школа, 2003. 311 с.
15. Овчинникова О. П'ять кроків до гарного мовлення. Мовленнєва комунікація: техніка мовлення. Одеса, 1997. 120 с.
16. Сидоренко Н. І. Основи культури і техніки мовлення. Херсон: Айлант, 2014. 76 с.
17. Томан Іржі. Мистецтво говорити. К., 1989. 269 с.
18. Фенко М., Мацюк З. Виразне читання: роб. прогр. та метод. реком. Луцьк: ПП Іванюк, 2013. 83 с.

Практичне заняття № 2. Тема: Дихання як основа розвитку техніки мовлення вчителя

Теоретичні питання

1. Дихання як основа розвитку техніки мовлення під час виразного читання. Постановка дихання.
2. Фізіологічний та фонаційний типи дихання.
3. Мовленнєве дихання, його типи та особливості (ключичний, грудний, діафрагмальний, реберно-діафрагмальний).
4. Методика опанування технікою комбінованого дихання. Умови правильного дихання.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте кожен з частин мовленнєвого апарату (дихальні органи, вібратори, резонатори), розкрийте їх функції в голосоутворенні.
2. Зробіть аналіз свого фонаційного дихання. Назвіть його плюси й мінуси. Що робите, щоб воно було контрольованим?

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте комплекс тренувальних вправ на вироблення вмінь керувати диханням у процесі мовлення.
2. Обґрунтуйте доцільність використання вправ для керування технікою комбінованого дихання.

Питання для самоконтролю

1. Як працюють органи дихання в процесі мовлення?
2. Які є види дихання? Розкрийте їх суть.
3. Вкажіть на типи фонаційного (мовленнєвого) дихання, що залежать від дії м'язів дихального апарату.
4. Що означає правильно дихати під час виразного читання?
5. Як проказування скоромовок і маленьких віршів сприяє активному тренуванню мовленнєвих органів?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.
2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.
3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.
4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.
5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.
6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.
7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.
8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.
9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.
10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Бабич Н. Б. Сила мовленого слова. Чернівці, 1996. 120 с.

2. Будянський В. І., Будянський Д. В. Мистецтво виразного читання: навч. посібн. для акторів, вчителів шкіл та студентів пед. універс. Суми: вид.-во «Козацький вал», 2006. 196 с.
3. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність: навч. посіб. К.: ТОВ «Червона Рута-Турс», 2007. 268 с.
4. Глазунов С. В. Основи ораторського мистецтва та методики проведення навчальних занять: навч. посіб. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2001. 144 с.
5. Дяченко В. І., Ярошенко І. В. Шляхи удосконалення техніки мовлення педагога. *Основні напрями розвитку педагогічної науки*. Чернігів, 2017. С. 35–38.
6. Лимаренко Л. Тренінгова технологія постановки професійного дихання майбутнього педагога. Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. праць. Випуск 5. 2013. Київ-Полтава. С. 125–134.
7. Капська А. Й. Виразне читання. Практичні і лабораторні заняття. К.: Вища школа, 1990. 175 с.
8. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. К.: Райдуга, 1993. 366 с.
9. Миронченко В. Я. Основи інформаційного мовлення. К., 1995. 440 с.
10. Попович Н. Ф. Специфіка розвитку техніки мовлення майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21. Т. 3. С. 14–18.

Практичне заняття № 3. Тема: Голос, його властивості. Робота над голосом

Теоретичні питання

1. Голос у професійній підготовці вчителя-словесника.
2. Характеристика природних (сила, висота, діапазон, тембр) і набутих (звучність, темп, політ) властивостей голосу.
3. Вади голосу та методика їх усунення.

4. Способи збереження голосу та гігієнічні вимоги до нього.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте особливості голосу улюбленого вчителя, теле- чи радіодиктора.

2. Запропонуйте вправи, які ви робите для покращення свого голосоутворення?

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Розробіть комплекс вправ з метою тренування основних характеристик людського голосу.

2. Як ви розумієте вислів, що мовний голос – це результат складної фізіологічної та психічної діяльності людини, стимулюється інтелектом, емоціями й волею мовця? Назвіть почуття, які можуть впливати на характер голосу.

3. Озвучте трейлер або уривок з будь-якого фільму чи мультфільму, користуючись властивостями свого голосу.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.

2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самоств. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.
5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.
6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.
7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.
8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.
9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.
10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Бабич Н. Б. Сила мовленого слова. Чернівці, 1996. 120 с.
2. Будянський В. І., Будянський Д. В. Мистецтво виразного читання: навч. посібн. для акторів, вчителів шкіл та студентів пед. універс. Суми: вид.-во «Козацький вал», 2006. 196 с.
3. Ваніна О. Значення голосу і манери говорити для теле- і радіожурналістів. Телевізійна й радіожурналістика: Зб. наук.-метод. праць. Львів, 2002.
4. Гігієна голосу. 2021. URL:
<https://csim.pl/uk/%D0%BF%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%>
5. Глазунов С. В. Основи ораторського мистецтва та методики проведення навчальних занять: навч. посібн. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2001. 144 с.
6. Гриб В. П. Постановка мовного голосу. Луцьк, 2001. 26 с.

7. Грицан Н. В. Техніка сценічного мовлення: навч.-метод. посібн. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ, 2020. 286 с.
8. Єлісовенко Ю. П. Розвиток діапазону голосу: з досвіду театральної педагогіки. *Мистецтво та освіта*. 2000. № 2. С. 52–54.
9. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.
10. Мірошниченко П. В. Техніка мови і мовлення: практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 061 «Журналістика» освітньо-професійної програми «Журналістика». Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 55 с.
11. Овчинникова О. П'ять кроків до гарного мовлення. Мовленнєва комунікація: техніка мовлення. Одеса, 1997. 120 с.
12. Сидоренко Н. І. Основи культури і техніки мовлення. Херсон: Айлант, 2014. 76 с.
13. Томан Іржі. Мистецтво говорити. К., 1989. 269 с.
14. Постановка голосу. URL: <https://www.vezha.org/postanovka-golosu-video/>
15. Фрейман Й. Емісія голосу майбутніх учителів. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / редкол.: В. Кравець, В. Мадзігон, Г. Терещук та ін. Тернопіль, 2009. № 1. С. 198–200.
16. Фрейман Й. Декілька зауважень про емісію голосу в професійній роботі вчителя. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dekilka-zauvazhen-pro-emisiyu-golosu-v-profesiyuniy-roboti-vchitelya/viewer>
17. Як поставити голос? URL: https://www.youtube.com/watch?v=76OLK4BuU_o

Практичне заняття № 4. Тема: Дикція та її значення в роботі вчителя-словесника

Теоретичні питання

1. Дикція, її значення в професійній діяльності вчителя-словесника.
2. Артикуляція голосних і приголосних в українській мові. Артикуляційна гімнастика.
3. Значення скоромовок для розвитку виразної звукової артикуляції мовців.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Підберіть тексти для тренування (прислів'я, скоромовки, вірші) з метою розвитку голосу, дикції, прочитайте, дотримуючись вимог техніки мовлення.
2. Створіть вправи для тренування чіткої вимови:
  - а) кілька слів, у яких підряд 3 приголосні, наприклад, ландшафт, скляр, рентген. Вимовляйте їх 6–7 разів з чіткою артикуляцією і поступовим зростанням темпу;
  - б) кілька словосполучень зі складним для артикуляції збігом однакових приголосних, наприклад, раунд-дно, стиск-сквер, скальп-пляж, мавр-рву. Вимовляйте чітко кілька разів поспіль.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте вправи для вироблення правильної артикуляції голосних і приголосних звуків української мови.
2. Підготуйте переказ тексту з дотриманням вимог техніки мовлення.

Питання для самоконтролю

1. Яку роль дикція відіграє в мовленні вчителя? Чому вона необхідна для спілкування людей?
2. Що таке артикуляція? У чому полягає артикуляційна гімнастика?
3. Яке значення мають скоромовки для розвитку виразної звукової артикуляції мовців?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.
2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.
3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.
4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.
5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.
6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.
7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.
8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.
9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.
10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Бабич Н. Б. Сила мовленого слова. Чернівці, 1996. 120 с.

2. Будянський В. І., Будянський Д. В. Мистецтво виразного читання: навч. посібн. для акторів, вчителів шкіл та студентів пед. універс. Суми: вид.-во «Козацький вал», 2006. 196 с.
3. Глазунов С. В. Основи ораторського мистецтва та методики проведення навчальних занять: навч. посібн. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2001. 144 с.
4. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність: навч. посіб. К.: ТОВ «Червона Рута-Турс», 2007. 268 с.
5. Дикція, темпоритм та інтонація у техніці мовлення працівників ефіру. URL: <http://refleader.ru/>
6. Єлісовепко Ю. П. Робота з артикуляції голосних і приголосних звуків української мови. *Наукові записки Ін-ту журналістики*. 2001. Т. 5. С. 15–20.
7. Овчинникова О. П'ять кроків до гарного мовлення. Мовленнєва комунікація: техніка мовлення. Одеса, 1997. 120 с.
8. Сидоренко Н. І. Основи культури і техніки мовлення. Херсон: Айлант, 2014. 76 с.
9. Сарапулова Є. Основи майстерності володіння увагою слухача. *Дивослово*. 2002. № 3. С. 22–24.
10. Томан Іржі. Мистецтво говорити. К., 1989. 269 с.

Практичне заняття № 5. Тема: Орфоепічна грамотність учителя-словесника та культура його мовлення

Теоретичні питання

1. Культура усного мовлення вчителя-словесника. Умови забезпечення орфоепічної правильності мовлення.
2. Орфоепічні норми української літературної мови. Причини порушення норм. Правила вимови голосних і приголосних звуків.
3. Скоромовки як важливий компонент вироблення орфоепічних норм.
4. Типові відхилення від норм наголошування в мовленні.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Користуючись словником, позначте наголоси в словах. Прочитайте ці слова відповідно до орфоепічних норм української літературної вимови і запам'ятайте їх.

Адже, аналог, асиметрія, болотистий, бюлетень, випадок, видання, вимова, вимога, виразний, вірші, громадянин, гуртожиток, директори, донька, дочка, дрова, живопис, запитання, каталог, кілометр, квартал, курятина, літопис, ненависть, одинадцять, олень, подруга, позначка, пізнання, приятель, псевдонім, рукопис, середина, статуя, український, урочистий, феномен, черговий, чорнозем, чотирнадцять, шофер.

2. Підготуйте для читання вірші, скоромовки та прислів'я, продекламуйте їх із дотриманням орфоепічних норм.

3. Дайте відповідь на питання: чому дотримання норм сучасної української літературної мови є однією з вимог до мовлення вчителя? Проведіть самоаналіз власного мовлення.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Сформулюйте рекомендації щодо виправлення помилок у вимові та наголошенні.

2. Охарактеризуйте звукову артикуляцію та орфоепічну культуру улюбленого вчителя або теле-, радіодиктора.

3. Підготуйте переказ тексту з дотриманням вимог орфоепії.

Креативна вправа «Літературне мовлення чи суржик?»

Візьміть участь у дискусії: поділіться на дві групи. Одна доводить перевагу літературного мовлення молодих людей у процесі спілкування, інша – захищає право спілкуватися так, як вони цього хочуть, і не виділятися з натовпу.

Питання для самоконтролю

1. Що таке орфоепія? Чому орфоепічна грамотність є важливою для вчителя?

2. Які існують орфоепічні норми української літературної мови? Вкажіть на причини порушення орфоепічних норм.

3. Які типові відхилення від акцентуаційних норм спостерігаються в мовленні?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.

2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісєвич Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Авраменко В. І. Культура мовлення учителя як засіб професійно-педагогічної комунікації. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/876/1/komunikacia.pdf>

2. Бабич Н. Б. Сила мовленого слова. Чернівці, 1996. 158 с.

3. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність: навч. посіб. К.: ТОВ «Червона Рута-Турс», 2007. 268 с.

4. Глазунов С. В. Основи ораторського мистецтва та методики проведення навчальних занять: навч. посіб. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2001. 144 с.

5. Головащук С. Орфоепічний словник української мови. Для школярів та студентів. К.: Перун, 2006. 208 с.

6. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. посібн. Харків: «ОВС», 2002. 144 с.

7. Лужецька Л. Орфоепічна грамотність як складник мовленнєвої культури особистості. *Рідне слово в соціокультурному вимірі*. 2015. С. 470–478.

8. Орфоепічний словник української мови: В 2 т.: Близько 140 000 слів / За ред М. М. Пещак, В. М. Русанівського; Уклад.: М. М. Пещак та ін.; НАН України; Український мовно-інформаційний фонд; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Довіра, 2001–2003.

9. Сарапулова Є. Основи майстерності володіння увагою слухача. *Дивослово*. 2002. № 3. С. 22–24.

10. Томан Іржі Мистецтво говорити. К., 1989. 257 с.

11. Штурнак О. Порухення мовних норм на українських телеканалах (УТ-1, 1+1, ІНТЕР). Телевізійна й радіожурналістика: Зб. наук.-метод. праць. Львів, 2003.

Практичне заняття № 6. Тема: Засоби логіко-емоційної виразності читання

Теоретичні питання

1. Роль інтонації в мовленні словесника. Інонування розділових знаків.
2. Значення мовних тактів для процесу читання та мовлення.
3. Різновиди й тривалість пауз.
4. Логічні наголоси в мовленні.
5. Значення мелодики мовлення, основні мелодичні ходи.
6. Темп мовлення вчителя-словесника.
7. Позамовні засоби виразності (міміка, жести, поза). Значення невербальних засобів у процесі мовленнєвої діяльності.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Доберіть короткі віршовані й прозові тексти, розбийте їх на мовні такти, виділіть логічні наголоси, паузи. Визначте логічну емоційно-експресивну роль розділових знаків.
2. Поясніть на дібраних вами прикладах процес визначення мелодики в тексті, охарактеризуйте мелодичні зміни, позначте їх на письмі.
3. На дібраних творах розкрийте значення пози, жестів і міміки для процесу читання.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Оберіть для читання невеликий текст. Прочитайте його з інтонацією перелічування, оклику, запитання, здивування; представте протилежні інтонації (інтонаційні антоніми): радісно й сумно, патетично й іронічно, серйозно й з гумором тощо.
2. Визначте доцільність і вкажіть на особливості застосування позамовних засобів виразності під час уроку літератури, ефірного мовлення тощо.

Креативна вправа «Невербальні засоби в спілкуванні»

Візьміть участь в обговоренні доцільності чи недоцільності використання невербальних засобів під час спілкування. Які невербальні засоби в співрозмовників можуть означати зацікавленість, доброзичливість, неуважність, зневагу, роздратування? Підготуйте невербальну розповідь про себе.

Питання для самоконтролю

1. Які компоненти належать до засобів логіко-емоційної виразності?
2. Що таке інтонація? Розкрийте її роль у мовленні філолога та продемонструйте різні зміни інтонації на конкретних прикладах.
3. Яка роль мовного такту для процесу читання? Наведіть приклади.
4. Що таке пауза? Які існують її різновиди? Наведіть приклади й розкрийте значення пауз.
5. Яке значення має мелодика для процесу читання та мовлення? На конкретних прикладах позначте знаками мелодику (висхідну, спадну, монотонну).
6. Які правила допомагають визначити місце логічного наголосу? Розкрийте і продемонструйте на прикладах його функціональні особливості.
7. Як змінюється темп читання тексту та окремих фраз? Наведіть приклади.
8. Яку роль відіграють поза, жести та міміка при читанні тексту?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.

2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Багмут А., Борисюк І., Олійник Г. Інтонація як засіб мовної комунікації. К.: Наукова думка, 1980. 243 с.

2. Багмут А. Й., Бровченко Т. О., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. К., 1994. 125 с.

3. Борисюк І. В. *Форми і функції інтонації українського спонтанного мовлення* / Відп. ред. О. Ф. Пилипенко; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1990. 204 с.

4. Винницький В. М. *Наголос у сучасній українській мові*. Київ, 1984. 158 с.

5. Дикція, темпоритм та інтонація у техніці мовлення працівників ефіру. URL: <http://refleader.ru/>

6. Сербенська О. А. *Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб.* К.: Центр навчальної літератури, 2004. 214 с.

7. Сарапулова Є. *Основи майстерності володіння увагою слухача. Дивослово*. 2002. № 3. С. 22–24.

Практичне заняття № 7. Тема: Підготовка літературного твору до виразного читання

Теоретичні питання

1. Творчий намір читця. Розкриття підтексту твору.
2. Словесна дія та вміння малювати інтонацією.
3. Основні етапи підготовчого процесу роботи над твором для читання та аналізу:

- а) безпосереднє первинне сприймання твору;
  - б) літературознавчий та дійовий (виконавський) аналіз, їх зв'язок;
  - в) читання тексту.
4. Партитура тексту.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

Підготуйте виразне читання напам'ять будь-якого твору чи уривка. Виконайте такі завдання:

1. Визначте основну думку обраного твору з метою точнішого емоційного його звучання під час виразного читання.
2. Накресліть мовленнєву партитуру:
  - а) розставте паузи;

- б) підкресліть слова, на які падає логічний наголос;
- в) позначте основні мелодійні ходи на словах, де падає логічний наголос;
- г) зазначте на полях основний емоційний настрій при читанні кожного рядка (весело, піднесено, із сумом, задумливо, іронічно, повчально тощо) та темп читання.

3. Відпрацюйте дикцію, прагніть до чіткої артикуляції.
4. Прочитайте текст перед дзеркалом, щоб упевнитися, що ваша міміка, вираз обличчя відповідають настрою твору, який ви прагнете передати, і що вони будуть добре сприйняті слухацькою аудиторією.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

Виконайте літературознавчий та дійовий аналіз будь-якого невеликого за обсягом твору.

Питання для самоконтролю

1. У чому сутність творчого наміру читця (виконавця)? Що таке виконавське завдання?
2. Що означає розкрити підтекст твору? Від чого залежить підтекст?
3. Що таке словесна дія (словесне діяння, словодія)?
4. Як ви розумієте поняття «уміння малювати інтонацією»? Покажіть на конкретному прикладі.
5. Які етапи роботи над твором? Розкрийте зміст літературознавчого та дійового (виконавського) аналізу, їх зв'язок.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.

2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Авраменко О. М. Методика складання художньої партитури поетичних творів. URL: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ_2010/1101/1.doc

2. Азьомов В. Партитурний аналіз поетичного тексту. Презентація авторської методики. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 11. С. 17–21.

3. Волощук Л. Аналіз художніх текстів крізь призму взаємодії

мистецтв. *Українська мова і література*. 2010. № 22. С. 3–5.

4. Коваль Т. П. Виразне читання: лабораторний практикум для студентів напряму підготовки «Філологія. Українська мова і література». Хмельницький: ХНУ, 2010. 207 с.

5. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: навч. посібн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 276 с.

6. Лісовський А. М. Мистецтво слова і характер його сприймання. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 1. С. 6–9.

8. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. URL: journal-knukim.pp.ua/index.php/arts/article/download/158/315

Практичне заняття № 8. Тема: Особливості читання епічних творів

Теоретичні питання

1. Жанрові особливості епічних творів і вимоги до їх виконання.
2. Особливості читання казки як специфічного жанру фольклору.
3. Підготовка казки для читання :поділ на композиційні частини, визначення кульмінаційних моментів, з'ясування їх ролі в розказуванні. Особливості спілкування розповідача зі слухачами.
4. Своєрідність виконання байки.
5. Особливість звучання моралі. Мораль як позиція автора, підтекст читця. Передача прямої мови персонажів.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте для виразного читання вашу улюблену казку, байку чи гумореску. Які емоції й почуття вона у вас викликає?
2. Прочитайте вголос уривок з обраного вами твору. Під час читання врахуйте такі поради:
  - а) відокремлюйте за допомогою інтонації та голосу пряму мову від слів автора. Пряма мова звучить голосніше, більш чітко й розмірено, а слова автора читаються менш емоційно, швидше й трохи тихіше;

- б) слова мовця відокремлюйте від слів автора тривалою паузою;
- в) якщо репліка довга, поділіть на мовні такти, між якими зробіть короткі паузи;
- г) з'ясуйте, з якою інтонацією має читатися кожне речення, враховуючи, що вони можуть бути неоднакові за метою висловлювання: питальні, розповідні, спонукальні; за інтонацією – окличні;
- д) прочитайте діалог казки в ролях зі своїми одногрупниками.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

Прочитайте уривки з епічних текстів і визначте в них паузи. Знайдіть у тексті ті слова, які логічно наголошені. Позначте мелодику (висхідну, спадну, монотонну). Визначте темп читання в текстах і в межах окремих фраз. Продемонструйте різні зміни інтонації. Які почуття та враження викликають у вас ці уривки? Навчіться читати тексти в розписаній вами партитурі.

1. Ліс ще дримає в передранішній тиші... Непорушно стоять дерева, загорнені в сутінь, рясно вкриті краплистою росою. Тихо навкруги, мертво... Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обізветься зі свого затишку. Ліс ще дримає... а з синім небом вже щось діється: воно то зблідне, наче від жаху, то спахне сяйвом, немов од радощів. Небо міниться, небо грає усякими барвами, блідим сяйвом торкає вершечки чорного лісу... Стрепенувся врешті ліс і собі заграв... Зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої, заметушилась у травиці комашня, розітнулося в гущині голосне щебетання й полинуло високо – туди, де небо міниться, де небо грає всякими барвами... (М. Коцюбинський. «Ранок у лісі»).

2. ...До чого ж гарно й весело було в нашому городі! Ото як вийти з сіней та подивитись навколо – геть чисто все зелене та буйне. А сад, було, як зацвіте весною! А що робилось на початку літа – огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, тютюн, квасоля. А соняшника, а маку, буряків, лободи, укропу, моркви! Чого тільки не насадить наша невгамовна мати.

– Нічого у світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб

проізрастало. Коли вилізає саме з землі всяка росиночка, ото мені радість, – любила проказувати вона.

Город до того переповнявся рослинами, що десь серед літа вони вже не вміщалися в ньому. Вони лізли одна на одну, переплітались, душились, дерлися на хлів, на стріху; повзли на тин, а гарбузи звисали з тину прямо на вулицю.

А малини – красної, білої! А вишень, а груш солодких було як наїсися – цілий день живіт як бубон (О. Довженко. «Зачарована Десна»).

3. У гарному будинку на вікні

Бриніли Квіти у макітрі;

Тихесенько вони гойдалися на вітрі,

Радіючи весні.

На другому вікні стояли інші Квіти:

З паперу зроблені і шовком перевиті,

На дротяних стебельцях, наче мак, –

Хто йде, дивується усяк... (Л. Глібов. «Квіти»).

Питання для самоконтролю

1. Яку роль відіграє жанрова специфіка творів у визначенні загального характеру інтонації при виконанні (читанні, розказуванні)?

2. Які жанрові особливості епічних творів? Назвіть вимоги до їх виконання.

3. У чому специфіка читання казки як специфічного жанру фольклору? Назвіть казкові традиційні формули.

4. Розкрийте основні особливості байки та вимоги до її виконання.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.

2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісєв Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Заболотний В. «Захист» байки. Твори Л. Глібова та Є. Гребінки: 6 кл. *Українська мова та література*. 2005. Ч. 38–39. С. 35–36.

2. Сухенко Г. П. Робота над творами української літератури за методикою повільного читання. *Українська мова та література*. 2005. Жовтень (№ 28). С. 1–17.

3. Тимків Н. Ключ до розуміння художнього твору. Вивчення позицій автора твору в методиці викладання літератури та педагогічній практиці

сучасної школи. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 3. С. 58–68.

4. Токмань Г. Вивчення епосу в школі. *Дивослово*. 2002. № 9. С. 15–10.

5. Сидоренко Г. К. Як читати і розуміти художній твір. К.: Рад. школа, 1988. 126 с.

Практичне заняття № 9. Тема: Особливості читання драматичних творів

Теоретичні питання

1. Жанрова специфіка драматичних творів.
2. Основні особливості драматичних творів і вимоги до їх виконання.
3. Інсценування драматичного твору.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

Оберіть уривки з драматичних творів для читання. Виходячи з ідеї про те, що правильна дія веде до виникнення правильного почуття й правильної інтонації, прочитайте ці уривки за ролями. Користуйтеся рекомендаціями до виразного читання драматичного твору.

Рекомендації до читання драматичного твору

1. Прочитайте уривок драматичного твору й визначте, які риси характеру дійових осіб треба буде підкреслити під час гри в конкретній сцені.
2. Запишіть кілька ремарок до реплік героїв (вони допоможуть з'ясувати темп мовлення героїв, тембр голосу, жести, міміку тощо).
3. Визначте, кого з героїв ви хотіли б зіграти. Виберіть собі роль і запропонуйте читання в особах своїм одногрупникам.
4. Виразно прочитайте уривок драматичного твору, використовуючи елементи інсценування.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

Підготуйте для інсценізації уривок з драматичного твору, що вивчається в старших класах. Спробуйте донести до слухачів задум автора, підтекст твору. Які допоміжні засоби виразності будете використовувати, щоб глибше передати думки й характери дійових осіб?

Питання для самоконтролю

1. У чому полягають жанрові особливості драматичних творів?
2. Вкажіть на основні особливості драматичних творів і назвіть вимоги до їх виконання.
3. Які етапи опрацювання читцем драматичного твору?
4. Розкажіть про підготовчу роботу до інсценування драматичного твору.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.
2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.
3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.
4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.
5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.
7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.
8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.
9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.
10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Астрахан Н. І. Вистава як інтерпретаційна модель драматичного твору. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1623/1/7.pdf>
2. Бондаренко Л. Специфіка вивчення драматичних творів на уроках української літератури. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/908/%D0%91%D0%BE%D0>
3. Буряк І. Інсценування на уроках літератури і мови. *Дивослово*. 2004. № 10. С. 19.
4. Ісаєва О. О. Організація читацької діяльності школярів. К., 2001. 170 с.
5. Куріпта В. І. Ефективні методи і прийоми удосконалення навички читання. *Початкове навчання та виховання*. 2005. № 29–30. С. 38–48.
6. Овчинникова О. П'ять кроків до гарного мовлення. Мовленнєва комунікація: техніка мовлення. Одеса, 1997. 120 с.
7. Струк І. М. Теоретичні засади вивчення драматичного тексту (на матеріалі творів письменників Буковини). DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-083-4-29>
8. Сидоренко Г. К. Як читати і розуміти художній твір. К.: Рад. школа, 1988. 126 с.

Практичне заняття № 10. Тема: Особливості виконання ліричних творів

Теоретичні питання

1. Своєрідність лірики як роду літератури.
2. Основні особливості поетичних творів і вимоги до їх виконання.
3. Специфіка виразного читання інтимної та пейзажної лірики.
4. Особливості виразного читання філософської та громадянської лірики.
5. Специфіка виконання пісень і дум.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

Виконуючи завдання до виразного читання віршів, що подані нижче, підготуйте поетичні твори (зразки філософської, пейзажної, інтимної та громадянської лірики).

Завдання до виразного читання вірша

1. Оберіть для читання поезію. Позначте в тексті вірша паузи. Прослідкуйте, чи всі вони співпали з розділовими знаками?

Зверніть увагу: а) якщо вигук за змістом пов'язаний з наступним словом, пауза після нього під час читання не робиться; б) перед звертанням і вставним словом, хоча й ставиться розділовий знак, пауза не робиться.

2. Підкресліть слова, на які падає логічний наголос.
3. Прочитайте вірш напам'ять за зробленою вами партитурою. Виконуючи поезію, дайте можливість слухачам відчувати темпоритм і настрій твору.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Виразно прочитайте свій улюблений вірш, передаючи почуття, які, на вашу думку, найточніше відтворюють його настрій. Назвіть художні засоби, які впливають на сприйняття поетичних образів. Правильно змінюйте темп, ритм та інтонацію читання відповідно до змісту тексту.

2. Прослухайте звукозапис поезій В. Симоненка (або іншого поета) у виконанні читців-професіоналів.

Зробіть аналіз виконаних текстів: чи донесено підтекст твору, чи передано в інтонації розвиток почуттів ліричного героя; які частини твору сподобались і чому; чи сприяє прослуховування фонозапису точнішому розумінню тексту?

Питання для самоконтролю

1. У чому своєрідність лірики як роду літератури?
2. Які основні особливості поетичних творів і вимоги до їх виконання?
3. Яке завдання стоїть перед читцем під час виконання громадянської лірики?
4. У чому особливість читання філософської лірики?
5. Розкрийте своєрідність виразного читання інтимної та пейзажної лірики.
6. Що є особливістю народного мелосу? Чим зумовлена жанрова своєрідність пісень і дум? Які вимоги до їх виконання?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.
2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самост. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.
3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.
4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Азьомов В. Партитурний аналіз поетичного тексту. Презентація авторської методики. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 11. С. 17–21.

2. Бойко Н. Аналіз ліричного твору. *Українська мова та література*. 2007. Ч. 15–16. С. 24–29.

3. Герасимов Ю. О. Деякі зауваги щодо виразного читання громадянської лірики Т. Г. Шевченка (на прикладі поезії «Сон»). Волинь-Житомирщина: істор.-філолог. зб. з регіональних проблем. Житомир. 2010. № 21. С. 273–281.

4. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

5. Мацапура В. І. Розкривати секрети художньої майстерності поета. Проблеми теорії та практики аналізу ліричного тексту. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2006. № 1. С. 11–16.

6. Овчинникова О. П'ять кроків до гарного мовлення. Мовленнєва комунікація: техніка мовлення. Одеса, 1997. 126 с.

7. Уліщенко В. Емоційно-ціннісний діалог під час вивчення ліричних творів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 7–8. С. 17.

**Практичне заняття № 11. Тема: Культура спілкування вчителя.
Мистецтво красномовства**

Теоретичні питання

1. Красномовство в учительській діяльності.
2. Особливості культури мовлення вчителя-словесника (правильність, чистота, виразність, точність, логічність, образність тощо). Робота над покращенням мовлення.
3. Діалогічне й монологічне мовлення вчителя.
4. Важливість культури спілкування в учительській професії. Формули мовленнєвого етикету в контексті формування комунікативних навичок учителів.
5. Типи темпераментів та самовияв особистості в мовленні (на прикладі мовлення відомих учителів, журналістів).

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте вид роботи на вдосконалення монологічного мовлення в учителів (розповідь із власного досвіду, опис, роздум, переказ художніх творів тощо).
2. Охарактеризуйте культуру мовлення філолога в контексті основних ознак (точність, логічність, правильність, чистота, образність, виразність мовлення тощо) та практичних навичок (уміння слухати, говорити, переконувати).

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Охарактеризуйте рівень мовленнєвої компетентності улюбленого педагога, журналіста чи одногрупника.
2. Запишіть слова, якими вчитель може привітатися й попрощатися з учнями, батьками, колегами.

Креативна вправа «Мистецтво красномовства»

Поділіться на три групи. Кожна група отримує завдання.

Завдання для першої групи. У незнайомому місті вам потрібно знайти конкретну адресу. Як ви будете звертатися до випадкового перехожого, що дуже поспішає на роботу? Що будете говорити, прощаючись?

Завдання для другої групи. Під час дискусії ви не погоджуєтеся з висловленою думкою співрозмовника. Запропонуйте варіанти, як ви про це будете йому казати, як будете доводити власну думку?

Завдання для третьої групи. Запропонуйте варіанти, як ви будете просити вибачення в подруги, друга чи одногрупника, якого безпідставно образили. З якими словами звернетесь до нього?

Питання для самоконтролю

1. Яку роль відіграє мистецтво красномовства в учительській діяльності?
2. Які основні ознаки культури мовлення філолога? У чому полягає система роботи над удосконаленням логічного мовлення?
3. Окресліть формули мовленнєвого етикету в системі формування комунікативних навичок учителя.
4. Яке значення має наочність і невербальні засоби в процесі мовленнєвої діяльності?
5. Що таке діалогічне та монологічне мовлення? Які вимоги до нього?

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Удосконалення навичок виразного читання студентів-філологів у контексті підвищення їхньої професійної майстерності. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. ст. Вип. 5 (Спецвипуск). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 37–45.
2. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для

самоств. роб. студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.

3. Будянський Д. В. Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 162–171.

4. Вартик О. П., Леонтєва О. О. Виразне читання: навч.-метод. реком. Тирасполь, 2015. 128 с.

5. Єлісєвєнко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. К.: Атака, 2008. 204 с.

6. Коваль Г. П., Захарчук З. О. Практикум з виразного читання. Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2014. 124 с.

7. Кушнір Р. О. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич: Коло, 2013. 256 с.

8. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 222 с.

9. Олійник Г. А. Виразне читання. Посіб. для вчителів. Тернопіль, 2011. 223 с.

10. Силко Л. Виразне читання. 10 клас: Книга для вчителя. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 264 с.

Додаткова:

1. Білянська О. Мовна агресія як антипод культури мовлення. Телевізійна й радіожурналістика: Зб. наук.-метод. праць. Львів, 2003. С. 35–42.

2. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посібн. К.: Либідь, 2001. 240 с.

3. Сарапулова Є. Основи майстерності володіння увагою слухача. *Дивослово*. 2002. № 3. С. 22–24.

4. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посібн. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

5. Сербенська О., Білоус М., Дацишин Х. та ін. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 258 с.

6. Томан Іржі. Мистецтво говорити. К., 1989. 257 с.

7. Штурнак О. Порухення мовних норм на українських телеканалах (УТ-1, 1+1, ІНТЕР). Телевізійна й радіожурналістика: Зб. наук.-метод. праць. Львів, 2003. С. 51–57.

Орієнтовні питання до екзамену

1. Виразність як ознака культури мовлення сучасного вчителя-словесника.
2. Теоретичні основи виразного читання.
3. Техніка мовлення, її складові.
4. Дихання як основа розвитку техніки мовлення в процесі виразного читання. Постановка дихання.
5. Типи дихання: фізіологічне та фонаційне.
6. Типи мовленнєвого дихання (ключичний, грудний, діафрагмальний, реберно-діафрагмальний) та його особливості.
7. Умови правильного дихання. Методика опанування технікою комбінованого дихання.
8. Постановка голосу як частина професійної підготовки педагога.
9. Властивості голосу: природні (сила, висота, діапазон, тембр) і набуті (звучність, темп, політ). Його основні характеристики.
10. Недоліки голосу та методика їх усунення.
11. Гігієнічні вимоги до голосу. Шляхи збереження голосу.
12. Методика тренування основних характеристик людського голосу.
13. Методика оволодіння дикцією.
14. Дикція, її значення в професійній підготовці вчителя-словесника.
15. Поняття артикуляції. Артикуляція голосних і приголосних в українській мові. Артикуляційна гімнастика.
16. Значення скоромовок для розвитку виразної звукової артикуляції мовців.
17. Орфоепія та культура усного мовлення вчителя-словесника.
18. Умови забезпечення орфоепічної правильності мовлення.
19. Орфоепічні норми української літературної мови. Причини порушення норм. Правила вимови голосних і приголосних звуків.
20. Методика оволодіння правильною вимовою звуків. Скоромовки як елемент вироблення орфоепічних норм.

21. Типові відхилення від акцентуаційних норм у мовленні.
22. Поняття «засоби логіко-емоційної виразності», його компоненти.
23. Інтенація як комплексне мовне явище, її значення для вираження думки.
24. Паузи. Різновиди і тривалість пауз.
25. Мовні такти, їх значення для процесу читання та мовлення.
26. Логічні наголоси. Емоційна функція наголошених слів.
27. Мелодика мовлення, її значення. Основні мелодичні ходи (зміни).
28. Темп мовлення вчителя-словесника.
29. Позамовні (рухові) засоби виразності (поза, жести, міміка).
30. Роль невербальних засобів у процесі мовленнєвої діяльності.
31. Творчий намір читця. Розкриття підтексту твору.
32. Словесна дія та вміння малювати інтонацією.
33. Основні етапи підготовчого процесу роботи над твором для читання та аналізу.
34. Безпосереднє первинне сприймання твору як основний етап підготовчого процесу роботи над твором для читання та аналізу.
35. Літературознавчий та дійовий (виконавський) аналіз, їх зв'язок.
36. Виразне читання тексту на уроці. Партитура тексту.
37. Жанрові особливості епічних творів і вимоги до їх виконання.
38. Особливості читання казки як специфічного жанру фольклору.
39. Підготовка казки для читання :поділ на композиційні частини, визначення кульмінаційних моментів, з'ясування їх ролі в розказуванні. Особливості спілкування розповідача зі слухачами.
40. Своєрідність виконання байки.
41. Особливість звучання моралі. Мораль як позиція автора, підтекст читця. Передача прямої мови персонажів.
42. Жанрова специфіка драматичних творів.
43. Основні особливості драматичних творів і вимоги до їх виконання.

44. Інсценування драматичного твору.
45. Своєрідність лірики як роду літератури.
46. Основні особливості поетичних творів і вимоги до їх виконання.
47. Специфіка виразного читання інтимної та пейзажної лірики.
48. Особливості виразного читання філософської та громадянської лірики.
49. Специфіка виконання пісень і дум.
50. Мистецтво красномовства в учительській діяльності. Основні ознаки культури мовлення філолога (виразність, точність, логічність, правильність і чистота мовлення, образність).

Модуль 2. Методологічні засади та шляхи організації навчання літератури в Новій українській школі

Практичне заняття № 1. Тема: Завдання, зміст і структура курсу літератури. Нова українська школа

Теоретичні питання

1. Концепція Нової української школи. Засади реформування.
2. Особливості, завдання та структура курсу української літератури як навчального предмета в закладах загальної середньої освіти.
3. Програми з української літератури. Спільне й відмінне в побудові та в змістовому наповненні програм для середньої та старшої ланки.
4. Модельні навчальні програми з української літератури для Нової української школи.
5. Підручники з української літератури, їх відповідність чинним програмам.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте статтю: Корнійчук В. Коли кінці з кінцям не сходяться. Про помилки в шкільних підручниках з української літератури. 9 клас. *Дивослово*. 2021. № 5–6. С. 2–11. Висловіть свою думку на означену проблему.
2. Проаналізуйте одну з чинних програм з української літератури за орієнтовним планом: пояснювальна записка, зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, додаткова література для читання. Запропонуйте свої рекомендації до вдосконалення програми.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Запропонуйте кілька книжок, які необхідно прочитати сучасним школярам. Аргументуйте свій вибір.
2. Розкрийте на прикладах, чи відображений принцип наступності в підручниках з української літератури для Нової української школи.

Креативна вправа «Реклама підручника»

Створіть рекламу підручника з української літератури для Нової української школи, щоб зацікавити ним школярів.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть мету навчання української літератури в Новій українській школі.
2. Кого ви знаєте з авторів підручників з української літератури для НУШ та старшої школи?
3. Яке змістове наповнення програм з української літератури? Чим цікаві модельні навчальні програми для Нової української школи?

Тестові завдання

1. Зміст літературної освіти учнів, тобто система знань і вмінь, що повинні набути учні певного класу, визначається:
  - а) підручниками й посібниками з літератури;
  - б) шкільними програмами й державними документами, обов'язковими для виконання кожним учителем літератури;
  - в) дирекцією закладу загальної середньої освіти;
  - г) міським (районним) відділом освіти.
2. Автором посібника «Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція» (2002) є:
  - а) Б. Степанишин;
  - б) О. Куцевол;
  - в) Г. Токмань;
  - г) С. Пультер, А. Лісовський.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Авраменко О. М. Українська література. 5 клас: підруч. для закл. загальн. серед. освіти. К.: Грамота, 2022. 288 с.

2. Авраменко О. М. Українська література: підручник для 7 класу закл. загальн. серед. освіти. К.: Грамота, 2020. 224 с.

3. Башманівська Л. А., Білоус Н. М. Практикум з методики

викладання української літератури: навч.-метод. посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 144 с.

4. Волинський В., Красовський О., Черноус О., Якушина Т. Конструювання і змістове наповнення електронних підручників. *Українська мова і література*. 2011. № 1 (88). С. 52.

5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/ 2024 навчальному році. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/650/017/7fc/6500177fc5b54679390686.pdf>

6. Корнійчук В. Коли кінці з кінцям не сходяться. Про помилки в шкільних підручниках з української літератури. 10 клас. *Дивослово*. 2021. № 9–10. С. 2–14.

7. Коваленко Л., Бернадська Н. Українська література. Рівень стандарту: підручник для 11 кл. закладів заг. серед. освіти. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 256 с.

8. Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2010. № 10. С. 10-20.

9. Клочек Г. Літературна освіта в Новій українській школі: стратегія і тактика реформування. 2017. URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/2-0117.pdf>

10. Лісовський А. Література в системі сучасної шкільної освіти. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 1 (87). С. 21.

11. Лукійчук А. Сучасна шкільна літературна освіта: стан, проблеми, перспективи. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 9. С. 75–76.

12. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni->

[programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku](#)

13. Пахаренко В. Українська література (профільний рівень): підручник для 10 класу закл. заг. сер. освіти. К.: Грамота, 2018. 272 с.

14. Мовчан Р. У підручник потрібно вкладати душу. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 3. С. 60–62.

15. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

16. Програма «Українська література. 10–11 класи. Профільний рівень» / Авторський колектив: Г. О. Усатенко, А. М. Фасоля. Київ, 2017. URL: <https://mon.gov.ua> > osvita > [navchalni-programi](#)

18. Пультер С. О., Лісовський А. М. Методика викладання української літератури в середній школі. Житомир: Полісся, 2000. 164 с.

19. Слоньовська В. Українська література: підручник для 8 класу закл. заг. серед. освіти. К.: Літера ЛТД, 2021. 256 с.

20. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі: метод. посіб. для вчителя. Київ: РВЦ «Проза», 1995. 265 с.

21. Українська література. 5 – 9 класи. Програма для закладів загальної середньої освіти. К.: Освіта, 2013 (зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 №804).

22. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи (рівень стандарту) / Авторський колектив: Р. В. Мовчан, С. Р. Молочко, Д. І. Дроздовський та ін. URL: <https://mon.gov.ua> > osvita > [navchalni-programi](#)

23. Яценко Т., Пахаренко В., Тригуб І., Слижук О. Література (українська та зарубіжна). Підручник інтегрованого курсу для 5 класу закл. загальн. серед. освіти (у 2-х частинах). Частина перша. К.: Видавничий дім «освіта», 2022. 240 с.

Практичне заняття № 2. Тема: Методика літератури як наукова дисципліна. Роль учителя в її розвитку

Теоретичні питання

1. Своєрідність методики навчання літератури на сучасному етапі, її об'єкт, предмет, джерела розвитку. Зв'язок з іншими науками.
2. Основні етапи розвитку методики навчання літератури, науково-практичні досягнення в сучасній методиці.
3. Методи наукового дослідження процесу навчання літератури в школі.
4. Вимоги до особистості та професійної підготовки вчителя-словесника, його професійні якості.
5. Планування роботи вчителя літератури.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Зробіть огляд навчальних посібників з методики навчання української літератури за останні 5 років.
2. Напишіть рецензію на один із сучасних методичних посібників, де зазначте автора, повну назву книги, рік і місце видання, структуру та зміст завдань і запитань, досягнення й недоліки, вашу оцінку.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Б. Степанишин у посібнику «Викладання української літератури в школі» пропонує розглядати особу вчителя літератури в трьох параметрах – як предметника, як вихователя, як людину. Чи погоджуєтеся ви з такою думкою автора? Обґрунтуйте свої судження.
2. Прокоментуйте думку методистів про те, що методика навчання літератури – це вміння розумно витратити сили й час школярів; вміння знаходити в навчальному матеріалі найважливіше; вміння організувати працю колективу; система впливу на різні індивідуальності школярів.
3. Опишіть передовий педагогічний досвід учителя-словесника (учителя-методиста, переможця конкурсу «Учитель року» тощо) з метою осмислення його здобутків, ознайомлення з творчою працею.

Креативна вправа «Проект»

Висловіть власний погляд на новий сучасний курс методики навчання української літератури. Яким він має бути? Зробіть проєкт актуальної методичної книги.

Питання для самоконтролю

1. Яке визначення методики навчання української літератури дав Є. Пасічник?
2. Назвіть джерела, що живлять методику як наукову дисципліну.
3. Структура методики навчання літератури традиційно тлумачиться як поєднання трьох основних частин. Яких саме?
4. Які питання методичної науки є сьогодні актуальними?
5. Які з вимог до вчителя літератури є, на ваше переконання, найактуальнішими? Чи ставите ви якусь специфічну вимогу до себе як майбутнього фахівця?
6. Яке значення для вчителя мають календарно-тематичні плани, що подаються в методичних статтях чи посібниках?

Тестові завдання

1. Методика навчання української літератури вивчає:
  - а) виховання і навчання;
  - б) форми, методи, прийоми та засоби навчання;
  - в) закономірності, розвиток і форми психічної діяльності живих істот.
2. Важливими методами наукового дослідження процесу навчання літератури в школі є:
  - а) методи творчого читання, самостійної роботи, лекції, бесіди;
  - б) методи педагогічного експерименту, цілеспрямованого спостереження, критичного засвоєння досвіду української й зарубіжної методики, масового усного та писемного опитування учнів;
  - в) методи аналізу, синтезу, абстрагування, конкретизації, індукції, дедукції, аналогії, моделювання, узагальнення, зіставлення.
3. Предметом дослідження методики літератури є:

а) процес професійної підготовки майбутнього вчителя до викладання літератури в школі;

б) основні методи наукового дослідження процесу вивчення літератури в школі;

в) види і форми навчальної діяльності, спрямовані на реалізацію освітньо-виховних завдань, а також зміст, методи й прийоми.

4. До найважливіших джерел, які постійно живлять методикау навчання української літератури, належать:

а) історичний досвід школи, передовий досвід сучасних шкіл, теоретичні праці педагогів-методистів, педагогічні експерименти, індивідуальна творчість учителя-практика;

б) спогади письменників, листи, автобіографічні твори, перекази, легенди, художні твори;

в) філософія, історія, соціологія, педагогіка, етика, естетика, літературознавство, мовознавство, психологія.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Башманівська Л. А. Словник термінів з методики викладання літератури. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2016. 232 с.

2. Глушич В. В. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Шкільний курс української літератури та методика викладання» для студентів-філологів напряму підготовки «Українська мова та література». Харків. 2021. 36 с.

3. Куцевол О. Творча сутність професійної діяльності вчителя літератури. *Дивослово*. 2006. № 5. С. 14.

4. Куцевол О. Портрет творчого вчителя літератури. *Дивослово*. 2007. № 1. С. 24.

5. Куцевол О. Тренінг креативних якостей учителя-словесника. *Дивослово*. 2008. № 3. С. 18.

6. Кущенко С. В. Учитель – учень: партнерство в навчанні (особистісно зорієнтоване навчання як система). *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2005. Грудень (№ 34). С. 9–16.

7. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава : ПНПУ, 2021. 109 с.

8. Пультер С. О., Лісовський А. М. Методика викладання української літератури в середній школі. Житомир: Полісся, 2000. 164 с.

9. Степанишин Б. І. Стратегія і тактика в літературній освіті учнів: Роздуми старого методиста-словесника, або Від «альфа» до «омеги» у викладанні рідного письменства в школі. К.: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 191 с.

10. Удовиченко Л. М. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти. Навч. посіб. для підготовки до атестації студентів-філологів. Київський університет імені Бориса Грінченка. Електронний ресурс, 2022. 121 с

11. Шуляр В. І. Планування літературної освіти школярів: технологічна концепція. Практико-орієнтовна монографія / За ред. Н. Й. Волошиної. К., 2006. 96 с.

12. Яценко Т. Етапи й умови розвитку методики навчання української літератури в школі. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 9 (172). С. 30–34.

13. Яценко Т. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Пед. думка, 2016. 360 с.

Практичне заняття № 3–4. Тема: Урок літератури в умовах НУШ

Теоретичні питання

1. Урок – основна форма навчання літератури в школі, його своєрідність і критерії ефективності.

2. Проблема типології уроків літератури.

3. Структура та методика проведення уроку літератури. Урок літератури в Новій українській школі.

4. Новаторські (нестандартні) форми занять.

5. Підготовка вчителя до уроку літератури.

6. Уроки літератури рідного краю.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Розробіть 2 фрагменти уроків з використанням традиційних та інноваційних методик на обрану вами тему (для 5 класу НУШ і старшої школи). Скористайтеся поетапним планом роботи.

Поетапний план підготовки до розробки моделі уроку

1. Формулювання теми уроку, освітньої, розвивальної і виховної мети.

2. Пошук конкретних матеріалів до теми.

3. Визначення структури вибраного типу уроку.

4. Вибір методів і прийомів до всіх етапів уроку.

5. Підготовка дидактичних засобів і матеріалів.

6. Визначення форми контролю й оцінки знань, умінь і навичок.

7. Правильний розподіл часу, необхідного на всіх етапах уроку.

8. Складання плану-конспекту уроку.

9. Перевірка своєї готовності до проведення уроку.

10. Проведення уроку в аудиторії.

2. Зробіть аналіз проведеного в аудиторії уроку (чи відеоуроку) за орієнтовною схемою.

Схема аналізу уроку літератури

1. Тема уроку, його навчальна, розвивальна та виховна мета (чи доведена й зрозуміла для учнів).

2. Тип уроку і його структура. Місце уроку в загальній системі вивчення конкретної теми.

3. Опитування. Характер і послідовність запитань учителя. Активність класу, прийоми активізації уваги учнів. Оцінка відповідей учнів та її мотивування.

4. Спосіб перевірки домашніх завдань.

5. Вивчення нового матеріалу: чіткість і доступність; відповідність методів меті уроку, характеру матеріалу; логічність, ясність викладу; емоційність, виразність мови вчителя; активність учнів, розвиток їхньої самостійності.

6. Закріплення вивченого матеріалу на уроці: запитання, практичні завдання, тести тощо. Чи зроблено підсумок у кінці уроку?

7. Обсяг і характер домашнього завдання, інструктаж до його виконання.

8. Контакт учителя з учнями.

9. Активність класу в цілому й окремих учнів. Дисципліна на уроці.

10. Темп уроку, раціональність використання часу.

11. Використання наочності, підручників, посібників і новинок методичної літератури.

12. Висновки, пропозиції (результативність, оцінка уроку, шляхи подолання недоліків).

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Користуючись чинною шкільною програмою, сформулюйте мету до обраного вами уроку великої монографічної теми.

2. Створіть картотеку розробок нетрадиційних уроків з української літератури за фаховими виданнями останніх років («Дивослово», «Українська мова й література в школах України», «Українська література в загальноосвітній школі» тощо), які, на вашу думку, є найбільш цікавими й корисними для вчителя. Вказати автора, назву статті, журнал, рік видання, номер і сторінки.

3. Назвіть ті етапи традиційного уроку літератури, які, на ваше переконання, зберігають актуальність і нині?

Питання для самоконтролю

1. Що означає мотиваційне забезпечення уроку літератури?
2. Які завдання ставить перед собою вчитель-словесник, готуючись до уроку?
3. У чому своєрідність уроків літератури та їх відмінність від уроків інших предметів?
4. Що таке структура уроку, чим вона зумовлена?
5. Які нестандартні уроки, що входять у практику сучасної школи, на вашу думку, є найбільш цікавими й актуальними?
6. З якою метою шкільна програма з української літератури передбачає уроки літератури рідного краю. Кого з письменників-земляків ви б запропонували для вивчення в школі?

Тестові завдання

1. Є. Пасічник виділяє такі типи уроків:
  - а) урок засвоєння нових знань і розвитку на їх основі вмінь і навичок, урок узагальнення і систематизації знань; уроки контролю знань, вмінь і навичок з літератури;
  - б) урок вивчення нового матеріалу, урок повторення, закріплення та узагальнення знань, урок-бесіда з позакласного читання, урок написання твору;
  - в) уроки засвоєння, формування, застосування, узагальнення і систематизації, перевірки знань, вмінь і навичок, комбінований урок.
2. Навчальна мета уроку:
  - а) передбачає, які якості особистості будуть формуватися на матеріалі, що вивчається, як це може вплинути на переконання, погляди й почуття учнів;
  - в) збагачує знання і навички учнів у процесі вивчення, повторення, закріплення основних понять та наукових фактів і контроль рівня засвоєння їх;
  - б) прогнозує, якими прийомами розумової діяльності та логічними

операціями мають опанувати школярі, також передбачає формування конкретних умінь і навичок.

3. Метою актуалізації опорних знань і чуттєвого досвіду учнів є:

а) виявлення рівня засвоєння учнями знань;

б) відновлення в пам'яті дітей попередньо здобутих знань, спонукаючи використати їх у новій ситуації;

в) узагальнення вивченого на уроці.

4. Дидактичною метою етапу застосування знань і формування вмінь та навичок є:

а) закріплення, узагальнення й систематизація отриманих знань;

б) перевірка на уроці домашнього завдання;

в) підготовка до написання письмової роботи.

5. Який із запропонованих типів уроку поєднує елементи кількох:

а) комбінований;

б) узагальнення і систематизації знань;

в) вивчення нових знань і розвитку на їх основі вмінь та навичок;

г) контролю знань, навичок та вмінь.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Башманівська Л. А. Література рідного краю: Житомирщина (авторська програма і методичні моделі уроків для 5-9 класів): Метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 171 с.

2. Башманівська Л. А. Словник термінів з методики викладання літератури. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2016. 232 с.

3. Бойко Г. В. Уроки вільного спілкування: методика, структура, результат. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2005. Вересень (№ 26). С. 28–30.

4. Бондаренко Ю. Загальна модель шкільного навчання української літератури. Рівне, 2017. 398 с.

5. Голодюк Л. Моделювання уроку у площині використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 108. Кіровоград, 2009. С. 186–192.
6. Горб О. До проблеми структури уроків української літератури. Шляхи підвищення ефективності викладання української мови та літератури. К., 2000. С. 135–140.
7. Денисюк О. Я., Титаренко Н. В. Ризики та виклики реформування загальної середньої освіти (НУШ). *Освітня аналітика України*. 2021. № 4 (15).
8. Делеске С. Моделюємо урок. *Українська мова та література*. 2006. Січень (№ 1–2). С. 19–23.
9. Закревська О. Використання мультимедійних технологій на уроках української словесності. *Дивослово*. 2009. № 2. С. 17.
10. Дятленко Т. Роль уроків літератури рідного краю у формуванні етнокультурної компетенції учнів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 5. С. 13.
11. Моделювання структури уроку у контексті компетентнісного підходу. URL: <http://kalush-licey10.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Modelyuvann.pdf>
12. Моделювання сучасного ефективного уроку української літератури. URL: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/17324/
13. Модель сучасного уроку: новітні методи та підходи до навчання. URL: <https://vseosvita.ua/library/model-sucasnogo-uroku-novitni-metodi-ta-pidhodi-do-navcanna-27497.html>
14. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андреева В. М., Григораш В. В. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 352 с.
15. Невінчана Н. Яким має бути урок літератури. *Українська мова та література*. 2005. Квітень (№ 15). С. 5–6.

16. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Za zag. red. Bibik N. Kyiv: TOB «Vydavnychij dim «Plyady», 2017. 206 s.
17. Нова українська школа: стратегія розвитку особистості: збірник тез доповідей II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (15 лютого 2021 р., Мукачєво) / За заг. ред. Г. В. Товканець: Мукачєво: Вид-во МДУ, 2021. 171 с.
18. Поліський дивосвіт. Література рідного краю: Житомирщина: Посібник-хрестоматія: У 2-х ч. Ч. 1: Критичний огляд / За ред. С. О. Пультера. Житомир, 2000.
19. Твердохліб А. Шляхи підвищення ефективності уроків української літератури. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 11. С. 47–51.
20. Токмань Г. Л. Специфіка, структура, типологія уроків літератури. *Дивослово*. 2003. № 10. С. 38–40.
21. Токмань Г. Л. Урок-психологічне дослідження. *Дивослово*. 2002. № 1. С. 31–32.
22. Токмань Г. Л. Урок-філософське дослідження. *Дивослово*. 2002. № 5. С. 41–46.
23. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку (ОЗОН). *Дивослово*. 2004. № 8. С. 19.
24. Чумак Т. Урок літератури за законами художнього твору. *Українська мова та література*. 2006. Лютий (№ 5). С. 22–26.
25. Шуляр В. І. Психолого-дидактичні засади сучасного уроку української літератури. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 6. С. 28.

Практичне заняття № 5-6. Тема: Методи та прийоми навчання української літератури в НУШ

Теоретичні питання

1. Методи і прийоми як способи навчання літератури в закладах загальної середньої освіти.
2. Проблема класифікації методів у методиці літератури.
3. Метод лекції, різновиди та історія застосування в шкільній практиці.
4. Метод бесіди, її значення для розвитку літературної освіти школярів.
5. Методи самостійної роботи й творчого читання в процесі навчання літератури.
6. Сучасні методи навчання на уроках української літератури в НУШ.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Розробіть 2 фрагменти уроків з використанням сучасних методів навчання й презентуйте в аудиторії (для 6 класу НУШ і старшої школи).
2. Сформуйте список рекомендованої літератури до теми «Методи та прийоми навчання української літератури в НУШ».

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Обґрунтуйте актуальність і доцільність самостійної роботи учнів. Запропонуйте різні форми самостійної роботи в середніх і старших класах.
2. Розробіть систему літературних ігор. Поясніть їх мету, зміст, правила проведення.
3. Підготуйте повідомлення про застосування інтерактивних методів навчання на уроках української літератури в Новій українській школі.

Креативна вправа «Методичне об'єднання»

Проведіть методичне об'єднання вчителів-філологів. Оберіть напрям (обговорення сучасних методик навчання української літератури; використання традиційних та інноваційних методів навчання; упровадження передового педагогічного досвіду й досягнень педагогічної науки тощо) та форми роботи (заслуховування й обговорення доповідей, цікавих публікацій; проведення та обговорення відкритих уроків тощо).

Поетапний план заняття

1. Визначте мету, завдання й конкретні актуальні проблеми методики навчання літератури, що будуть обговорюватися на методичному об'єднанні.
2. Підготуйте доповіді з актуальних проблем методики літератури.
3. Заслухайте й обговоріть доповіді.
4. Проведіть та обговоріть на методичному об'єднанні відкритий урок.

Питання для самоконтролю

1. Від чого залежить вибір методів і прийомів навчання?
2. У чому переваги й недоліки кожного з традиційних методів?
Доведіть свою думку.
3. Які три групи методів навчання літератури пропонує Б. Степанишин?
4. У чому педагогічна суть методу лекції? Назвіть інноваційні лекційні стратегії.
5. Які види бесід, на вашу думку, є сьогодні найбільш актуальними?
6. Назвіть прийоми методу творчого читання. Які його завдання?
7. Які інноваційні методи навчання літератури ви будете застосовувати в НУШ?

Тестові завдання

1. За Г. Токмань, до інноваційних методів навчання літератури належать:
  - а) інформаційні, операціональні, пошукові методи;
  - б) лекція, самостійна робота, творче читання, бесіда;
  - в) репродуктивний, евристичний, дослідницький, творче читання.
2. До репродуктивних методів і прийомів належать:
  - а) дослідницькі й творчі завдання;
  - б) навчальні ігри;
  - в) переказування й опитування.
3. Бесіда має евристичний характер, коли основною метою її є:
  - а) актуалізація опорних знань;

- б) підсумки вивченого;
  - в) оволодіння новими знаннями.
4. Джерелом знань для учнів при застосуванні методу лекції є:
- а) розповідь учителя;
  - в) план;
  - б) діалог між учнем та вчителем;
  - г) висловлювання видатних людей.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошниченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Бабійчук Т. Буктрейлери як ефективний вид самостійної роботи студентів під час дистанційного навчання. *Українська мова і література*. 2022. № 1. С. 22.

2. Богосвятська А.-М. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок. Метод. посіб. Львів: Академія гармонізації особистості, 2019. 76 с.

3. Богосвятська А.-М. Пленерні уроки – уроки мислення серед природи. Метод. посіб. Львів: Академія гармонізації особистості. 2019. 64 с.

4. Богосвятська А.-М. Кроссенси на уроках літератури. З досвіду освоєння. URL: <https://bogosvyatska.com/2019/03/19/кроссенси-на-уроках-літератури-з-досв/>

5. Бондаренко Ю. Загальна модель шкільного навчання української літератури. Рівне, 2017. 398 с.

6. Борисенко Н. Навчання як маленька велика пригода. Квести на уроках та в позакласній роботі. *Дивослово*. 2018. № 3. С. 11.

7. Буктрейлери та скрайбінги до уроків | mysite – Wix.com. URL: <https://alina09v.wixsite.com/mysite/buktrejleri>

8. Використання сучасних форм і методів навчання на різних етапах уроків української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-suchasnih-form-i-metodiv-navchannya-na-riznih-etapah-urokiv-ukra-nsko-movi-i-literaturi-v-zakladah-zagalno-seredno-osviti-144705.html>

9. Гейміфікація на уроках зарубіжної літератури. URL: <https://multiurok.ru/files/geimifikatsiia-na-urokakh-zarubizhnoyi-literaturi.html>

10. Гейміфікація. URL:
<http://dl.khadi.kharkov.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=37552>
11. Громова Ю. Досвід роботи з теми «Використання «Фішбоуну» на уроках української літератури. URL: <https://vseosvita.ua/library/dosvid-roboti-z-temi-vikoristanna-fisbounu-na-urokah-ukrainskoi-literaturi-73588.html>
12. Захарук О. Методи, прийоми та засоби організації семестрових занять у школі. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 10. С. 53–61.
13. Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / Упоряд. К. Ю. Голобородько. Х.: Вид. група «Основа», 2005. 304 с.
14. Кашуба Н. «Хіба може бути погано, коли тебе розуміють?». Особисто орієнтований урок за повістю Івана Андрусяка «Вісім днів із життя Бурундука». *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 4. С. 49.
15. Кейс-технології у навчанні. URL: <http://creativeschool.com.ua/case/>
16. Корицька Г., Подлесна І. Реалізація проблемно-пошукової, дослідницької діяльності учнів засобами веб-квест технології. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 11. С. 3–7.
17. Коучинг «Формування життєвих компетентностей на уроках української мови та літератури» Презентація. URL: <https://naurok.com.ua/kouching-formuvannya-zhittevih-kompetentnostey-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-prezentaciya-137183.html>
18. Кукшин В. Ігрові технології на уроках. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/759/>
19. Метод «Скрайбінг»: яскраве подання навчального матеріалу. URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-skraybing-yaskrave-podannya-navchalnogo-materialu>
20. Мехх А. Формування літературних компетенцій за допомогою інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів. *Дивослово*. 2009. № 6. С. 15.

21. Москаленко О. Нові інформаційні технології на літературних заняттях. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 2. С. 46.
22. Присяжнюк С. Інтерактивні форми роботи на заняттях з української літератури. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 9. С. 52–56.
23. Сидоренко В. В. Організаційні та науково-методичні засади реалізації технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти / Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Гр Сковороди». Дод. 4 до Вип. 31. Т. II (10). К.: Гнозис, 2014. С. 300–306.
24. Сидоренко В. В. Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти». Донецьк: Витоки, 2014. 63 с.
25. Сторітелінг на уроках української мови та літератури. URL: <https://portfolio.ukr-lang.co.ua/post/storiteling-na-urokakh-ukrayinskoyi-movi-ta-literaturi-09092018>
26. Токмань Г. Методи викладання літератури в їхній особистісній спрямованості на учня. *Дивослово*. 2004. № 2. С. 43-48.
27. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури учня. *Дивослово*. 2002. № 10. С. 39; № 11. С. 59.
28. Фаринюк О. Сучасні методи та прийоми на уроках української мови та літератури. 2022. URL: <https://vseosvita.ua/library/suchasni-metody-ta-priyomu-na-urokakh-ukrainskoi-movy-ta-literatury-560031.html>
29. Фасоля А. Урок в умовах особистісно-зорієнтованого навчання. *Українська мова та література*. 2003. Число 46 (грудень).
30. Штормін В. Інтерактивні методи в діалозі культур. *Українська мова і література*. 2004. № 5. С. 39.

Модуль 3. Специфіка аналізу творів різних родів і жанрів

Практичне заняття № 7. Тема: Шляхи та принципи аналізу художніх творів

Теоретичні питання

1. Основні принципи аналізу художніх творів.
2. Проблема шляхів аналізу художніх творів у методиці навчання літератури.
3. Цілісний (послідовний) аналіз художнього твору. Методика його проведення.
4. Пообразний аналіз художнього твору в школі.
5. Проблемно-тематичний шлях аналізу в шкільному курсі літератури.
6. Елементи літературознавчого аналізу тексту та його місце в шкільній практиці.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Розробіть фрагменти уроків, обравши один із шляхів аналізу, для 7 класу НУШ і 10 чи 11 класу.
2. Розкрийте, у чому, на вашу думку, полягає актуальність методичних засад, висунутих Б. Степанишиним:
  - в основі аналізу художнього твору має бути його текст, а не підручник чи методичний посібник;
  - розкриття умовності підтексту та інших аспектів ідейно-художнього змісту твору, зокрема – функціонального значення художніх засобів;
  - мистецьке, а не вульгарно-соціологічне чи побутове трактування змісту твору;
  - подолання наївно-реалістичного підходу до художнього твору;
  - теорія літератури – своєрідний компас аналітичного процесу;
  - зразок аналізу – у літературно-критичній класиці;
  - мета аналізу – розвиток естетичних читацьких смаків учнів;
  - аналіз не повинен бути ілюстрацією до готових тверджень. Щоб думка йшла від змісту твору до висновків, а не навпаки;

- варіантність аналізу (одноманітність в аналізі твору вбиває цікавинку, живу творчість).

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. На думку Б. Степанишина, крім загальновідомих принципів аналізу твору в єдності його змісту й форми, науковості, історизму, вивчення красного письменства має спиратися також на важливі загальномистецькі закони, а саме: безпосередність у сприйнятті літературного твору, який має бути повністю прочитаний або прослуханий; безперервність у сприйнятті художнього твору; правильне співвідношення читання й аналізу; поєднання загальноприйнятих оцінок художнього твору з особистими; критичний підхід до художнього рівня літературного твору; вибірковість аналізу; єдність змісту твору та особи його автора.

Висловіть своє ставлення до цієї проблеми.

2. Аналізувати чи інтерпретувати художній твір у школі? Ваша думка.

Креативна вправа «Методичне об'єднання»

Висловіть свою позицію щодо застосування літературознавчих шляхів аналізу в шкільній практиці. Змодельуйте засідання методичного об'єднання вчителів-словесників, у процесі якого обміняйтесь думками й виробіть систему поглядів щодо означеної проблеми.

Питання для самоконтролю

1. Які принципи аналізу літературного твору є найактуальнішими?
2. Назвіть найбільш поширені шляхи аналізу художнього твору, що застосовуються в сучасній школі.
3. У чому суть цілісного шляху аналізу?
4. У чому полягає проблемно-тематичний шлях аналізу?
5. Розкрийте методику пообразного аналізу.
6. Які літературознавчі шляхи аналізу ви знаєте і можете застосувати на уроках літератури?
7. Чим зумовлений вибір того чи іншого шляху аналізу в різних класах?

Тестові завдання

1. За Н. Волошиною, існують такі основні принципи аналізу художніх творів:

- а) систематичності, індивідуального підходу, зв'язку теорії з практикою, унаочнення;
- б) культуровідповідності, природовідповідності, гуманізації;
- в) науковості, єдності змісту й форми, історизму, доступності, емоційності.

2. Принцип науковості передбачає:

- а) аналіз твору з позицій сучасного літературознавства; урахування ідейно-художньої специфіки твору, його родової та жанрової своєрідності;
- б) історичний підхід до аналізу художніх творів, урахування особливостей суспільного життя зображеної епохи;
- в) створення умов для поглибленого переживання учнями почуттів і вражень, щоб посилити виховний вплив на школярів.

3. Є. Пасічник виділяє такі шляхи аналізу літературного твору:

- а) цілісний, композиційний, пообразний, проблемно-тематичний, структурно-стильовий;
- б) подієвий, пообразний, проблемно-тематичний, комбінований, проблемно-стильовий;
- в) психолого-літературознавчий, філософсько-літературознавчий.

4. Як називається шлях аналізу, при якому твір розглядається через призму індивідуального стилю письменника; риси стилю містяться в певному тексті й трактуються в ідейно-художньому сенсі?

- а) цілісний;
- в) пообразний;
- б) композиційний;
- г) структурно-стильовий.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самот. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.
8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.
9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.
10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Волошина Н., Бандура О. Шляхи аналізу художнього твору і вимоги до нього. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 6. С. 2; № 7. С. 2.
2. Гузенко С. Лінгвістичний аналіз тексту на шкільному уроці. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2005. Серпень (№ 22–23). С. 2–11.
3. Ісаєва О. О. Роздуми навколо проблеми аналізу та інтерпретації художнього твору в школі. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2007. № 2. С. 29–31.
4. Лазаренко І. Розвиток методичної думки про формування учнівських умінь аналізувати художній твір. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 4. С. 7–10.
5. Особливості аналізу художнього твору в українській літературі. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-analizu-hudozhnogo-tvoru-v-ukrainskiy-literaturi-181413.html>
6. Поліщук О. М. Сучасні підходи до аналізу художнього твору: види, принципи, способи. URL: <https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/polischuk.pdf>
7. Ситченко А. Ще раз про технології літературного аналізу. *Дивослово*. 2003. № 2. С. 56.
8. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.
9. Ситченко А. Формування в підлітків умінь подієвого аналізу художнього твору. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 2. С. 14.
10. Ситченко А. Формування в підлітків умінь пообразного аналізу художнього твору (5-6 кл.). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 3. С. 12.

11. Ситченко А. Формування в учнів умінь проблемно-тематичного аналізу художнього твору. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 4. С. 22–24.

12. Ситченко А. Тенденції розвитку методичної науки про аналіз художнього твору. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 4. С. 17–21.

13. Токмань Г. Шкільний аналіз художнього твору. *Дивослово*. 2001. № 10. С. 22–26.

14. Токмань Г. Методи літературознавчого аналізу в школі. *Дивослово*. 1999. № 6. С. 28.

15. Чирков О. Щоб учні могли висловлювати власні естетичні судження про художній твір. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2001. № 3. С. 45.

Практичне заняття № 8. Тема: Етапи вивчення художнього твору та його сприймання учнями

Теоретичні питання

1. Основні етапи вивчення художнього твору.
2. Особливості сприймання літератури учнями середніх класів.
3. Специфіка сприймання літератури старшокласниками.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте фрагмент уроку на обрану вами тему так, щоб образне безпосереднє сприймання твору передувало аналізу.
2. Доведіть на конкретних прикладах, як запобігти неадекватному сприйманню художнього твору учнями молодшого підліткового віку.
3. Сплануйте етапи вивчення одного з обраних вами художніх творів.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Визначте прийоми читання, які застосовуються на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти.

2. Назвіть основні форми, методи й прийоми підготовки учнів до сприймання художнього твору.

Креативна вправа «Дослідницький проєкт»

Обґрунтуйте свою позицію стосовно твердження, що в деяких школярів під час сприймання художніх творів домінують наочно-образні компоненти, а в інших – словесно-логічні. Чому одні подають текст яскраво, а інші – не вміють відтворити найголовніше? Підготуйте дослідницький проєкт з означеної проблеми, використовуючи власні спостереження.

Питання для самоконтролю

1. Які ви можете назвати основні етапи вивчення художнього твору в школі?

2. У чому полягають особливості вивчення художніх творів у середніх і старших класах?

3. Яка мета етапу підготовки учнів до сприймання? Чи впливають, на вашу думку, вікові психологічні особливості учня на сприймання художнього твору, його осмислення?

4. Чому важливо, щоб первинне читання твору було виразним і емоційним?

5. Яку роль відіграє етап творчих усних і письмових робіт учнів?

6. Які прийоми варто використовувати вчителю, щоб учні різного шкільного віку бачили художню оригінальність твору?

Тестові завдання

1. На підсумковому етапі вивчення художнього твору застосовуються такі методи і прийоми:

а) лекція; визначення теми, проблеми, ідеї; творче читання;

б) художня розповідь, евристична бесіда, самостійна робота, стислий аналіз сюжету, спостереження над текстом;

в) бесіда, зачитування рефератів, повідомлень, перегляд кінофільму, зустріч з письменником, письмові відповіді за текстом.

2. Етапами вивчення художнього твору в школі є:

- а) визначення теми, проблеми, ідеї твору, творче читання;
- б) окреслення теми, ідеї, проблем твору;
- в) переказ, усне малювання, складання плану й кіносценарію.

3. Основною метою етапу творчих усних і письмових робіт є:

а) уточнити й поглибити знання про вивчений твір, посилити виховний вплив твору на учнів;

б) узагальнити й використати попередньо здобуті знання: самостійно давати власну оцінку твору, розвивати навички усного й писемного мовлення.

в) збагатити учнів новими знаннями, розвинути читацький інтерес.

4. Повнота сприйняття учнями художнього твору залежить від:

а) часу, у якому вони живуть; системи певних видів роботи;

б) уроку літератури, на якому вивчається твір; методів і прийомів, які використовує вчитель;

в) загальної культури, інтелектуального розвитку, відтворювальної уяви, індивідуальних вікових особливостей.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самот. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Бандура О., Волошина Н. Вивчення художнього твору. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 5. С. 2.

2. Білоус Н. М. Художнє сприймання у шкільному курсі літератури: метод. посіб. Житомир, 2001. 47 с.

3. Бронзенко Т. Літературознавчий аналіз тексту у форматі уроку. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. № 1. С. 5–13.

4. Марко В. Основи аналізу літературного твору. *Дивослово*. 1998. № 12. С. 37.

5. Лазаренко І. Розвиток методичної думки про формування учнівських умінь аналізувати художній твір. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 4. С. 7.

6. Лісовський А. М. Морфологія художності твору і вивчення літератури в школі. Житомир: Полісся, 2004. 132 с.

7. Особливості аналізу художнього твору в українській літературі.

2020. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-analizu-hudozhnogo-tvoru-v-ukrainskiy-literaturi-181413.html>

8. Поліщук О. М. Сучасні підходи до аналізу художнього твору: види, принципи, способи. URL: <https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/polischuk.pdf>

9. Ситченко А. Педагогічні технології на уроках української літератури. *Дивослово*. 2001. № 10. С. 19–22.

10. Ситченко А. Ще раз про технології літературного аналізу. *Дивослово*. 2003. № 2. С. 56.

11. Степанишин Б. Загальномистецькі й літературно-методичні засади аналізу художнього твору. *Дивослово*. 1994. № 7. С. 41.

12. Степанишин Б. Стратегія і тактика в літературній освіті учнів: Роздуми старого методиста-словесника, або Від «альфи» до «омеги» у викладанні рідного письменства в школі твору. К.: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 191 с.

13. Токмань Г. Діалогізм та проблемність як принципи сучасного прочитання української літератури в школі. *Дивослово*. 2001. № 3. С. 55.

Практичне заняття № 9. Тема: Вивчення епічних творів у школі

Теоретичні питання

1. Жанрові особливості епічних творів та їх місце в шкільній програмі.
2. Специфіка аналізу епічних творів на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти.
3. Види роботи з епічним твором.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте фрагменти уроків вивчення епічного твору в 5 класі НУШ і в старшій школі.
2. Розробіть систему індивідуальних завдань до уроку вивчення епічного твору одного з обраних вами письменників.

3. Обґрунтуйте актуальність думки, висловленої Г. Токмань, про те, що робота з епічним твором повинна проводитися у двох площинах – детальний аналіз фрагмента й широке узагальнення ідейно-художнього багатства всього твору. Обов'язковою умовою сучасного прочитання епічного твору є вивчення його в історичному та естетичному контекстах епохи.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Складіть і запишіть питання для інтерв'ю з відомим прозаїком.
2. Прокоментуйте схему аналізу епічного твору, запропоновану Г. Токмань.

Орієнтовна структура аналізу епічного твору

(за Г. Токмань)

1. Історія написання твору.
2. Історична основа.
3. Рід, жанр, жанровий різновид.
4. Тематика і проблематика.
5. Композиція:
  - а) зовнішня композиція;
  - б) сюжет – конфлікт у його основі (соціальний, психологічний, політичний, морально-етичний, побутовий), художня послідовність компонентів (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка);
  - в) позасюжетні елементи та їхня художня роль (заголовок, присвята, епіграф, авторські відступи, цитати, вставні епізоди, пролог, епілог, описи – портрет, інтер'єр, пейзаж);
  - г) персонажі (головні, другорядні, епізодичні; групування навколо конфлікту).
6. Характеристика дійових осіб.
7. Ідейний зміст твору, емоційні оцінки автора.
8. Мовностильові особливості.

Питання для самоконтролю

1. Чому потрібно враховувати жанрову природу твору під час його

вивчення в школі?

2. Як можна спонукати учнів прочитати великий за обсягом епічний твір?

3. Які види (прийоми) роботи над епічним твором вам відомі?

4. Які шляхи аналізу епічних творів найчастіше використовуються в шкільній практиці?

5. Що, на думку методистів і вчителів, є типовими недоліками в шкільному аналізі епічного твору?

Тестові завдання

1. Види (прийоми) роботи над епічним твором:

а) лекція, бесіда, самостійна робота;

б) складання плану, усне малювання, переказ, складання кіносценарію, інсценізація;

в) підготовка до сприймання, читання, аналіз, підсумки, творча робота.

2. Усне малювання як вид роботи вимагає застосування таких прийомів:

а) складання плану уривка, усний переказ за планом, творче опрацювання матеріалу;

б) виділення в тексті основних епізодів, аналіз тексту кожного епізоду;

в) колективне складання уявних словесних ілюстрацій до твору, розгляд ілюстрацій різних художників, створення учнями усних малюнків.

3. При вивченні епічних творів великих за обсягом найдоцільніше використовувати шлях аналізу:

а) проблемно-тематичний;

б) пообразний;

в) цілісний;

г) компаративний.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури:

навч.-метод. посіб. для самот. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Білоус Н. М. Художнє сприймання у шкільному курсі літератури: Метод. посіб. Житомир, 2001. 47 с.

2. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературного твору в

школі: теорія і практикум. Ніжин, 2015. 216 с.

3. Волошина Н., Бандура О. Шляхи аналізу художнього твору і вимоги до нього. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 6. С. 2; № 7. С. 2.

4. Дятленко Т. Схема-алгоритм як ефективний засіб аналізу літературного пейзажу у прозовому творі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 4. С. 22–23.

5. Іванишин В. Пізнання літературного твору. Дрогобич, 2003. 79 с.

6. ... І вічна таїна слова: Аналіз великого епічного твору: Посіб. для вчителя / В. П. Марко, П. Д. Клочек і ін. К.: Рад. школа, 1990. 205 с.

7. Клочек Г. Енергія художнього слова. Кіровоград, 2007. 448 с.

8. Косенко М. Опорні схеми для аналізу літературних творів. *Дивослово*. 2001. № 4. С. 53.

9. Марко В. Основи аналізу літературного твору. *Дивослово*. 1998. № 9; № 12.

10. Марко В. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.

11. Романишина Н. Використання групових форм роботи у практиці поглибленого аналізу тексту малої художньої форми (на прикладі новели В. Винниченка «Момент»). *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 7.

12. Романишина Н. В. Українська художня мала проза: теоретико-методичні аспекти вивчення. Рівне, 2013. 576 с.

13. Савчук Н. Складання кіносценарію – інваріант моделюючої гри / Володимир Дрозд «Білий кінь Шептало»; Катерина Мотрич «Політ журавлів над нетолоченими травами»; Михайло Стельмах «Гуси-лебеді летять...», «Щедрий вечір»). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 4. С. 32–36.

14. Ситченко А. Педагогічні технології на уроках української літератури. *Дивослово*. 2001. № 10. С. 19.

15. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного

аналізу: Монографія. Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.

16. Соловйова Н. До питання психологічної характеристики героя в літературному творі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 6. С. 9–10.

17. Сухенко Г. П. Робота над творами української літератури за методикою повільного читання. *Українська мова та література*. 2005. Жовтень (№ 28). С. 1–17.

18. Тимків Н. Ключ до розуміння художнього твору. Вивчення позицій автора твору в методиці викладання літератури та педагогічній практиці сучасної школи. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 3. С. 58–68.

19. Токмань Г. Вивчення епосу в школі. Структура аналізу, прийоми роботи, екзистенційні особливості інтерпретації. *Дивослово*. 2002. № 9. С. 15–18.

20. Токмань Г. Шкільний аналіз художнього твору. *Дивослово*. 2001. № 10. С. 22.

21. Торкнутися краси: До аналізу художнього твору. *Українська мова і література в школі*. 1993. № 5–6. С. 30.

22. Фенцик О. Система образів літературного твору та прийоми її адаптації до шкільного курсу української літератури 9 – 11 класи. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 4. С. 33–36.

23. Фенцик О. Специфіка вивчення епічного літературного твору в старших класах середньої школи: стан проблеми та методико-дидактичні перспективи. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 5. С. 22–25.

Практичне заняття № 10. Тема: Шкільний аналіз ліричних творів

Теоретичні питання

1. Своєрідність лірики як роду літератури та її місце в шкільній програмі.
2. Специфіка аналізу лірики в школі та особливості її сприймання учнями різного віку.
3. Етапи роботи з ліричним твором.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте фрагмент уроку вивчення ліричного твору.
2. Порівняйте та прокоментуйте схеми аналізу ліричних творів, запропоновані Г. Токмань і В. Пахаренком.

Орієнтовний план аналізу ліричного твору (за Г. Токмань)

1. Історія написання.
2. Історична основа (якщо є).
3. Літературний рід, жанр, жанровий різновид.
4. Безпосередній текстуальний аналіз, який передбачає читання всього тексту із зупинками. Зупиняємось там, де вважаємо за потрібне. Прочитаний уривок тлумачимо, пояснюючи образи з погляду їхнього семантичного наповнення і мовного вираження. Висвітлюємо у вільно вибраному порядку своє розуміння таких художніх явищ, як:

- художній образ (ліричний герой, образ-пейзаж та інші);
- почуття і думки в їх перебігу;
- виражальні засоби мови на 4-х рівнях: а) тропи (епітет, порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола, алегорія, символ, іронія, сарказм); б) стилістичні фігури (повтор, анафора, поетичне кільце, антитеза, паралелізм, градація, риторичні фігури); в) засоби звукопису (алітерація, асонанс, звуконаслідування); г) лексичні засоби (синоніми, антоніми, застарілі слова, неологізми, діалектизми).

5. Особливості віршування (строфіка, метрика, фоніка).

Схема аналізу ліричного твору (За В. Пахаренком)

1. Короткі відомості про автора (передовсім ті, що допомагають краще зрозуміти специфіку твору).

2. Історія написання й видання твору (в разі потреби).

3. Жанр твору (громадянська, інтимна, релігійна лірика тощо).

4. Провідний мотив поезії, її зв'язок з іншими творами в збірці й у всій творчості митця.

5. Композиція твору (варто пам'ятати, що в ліричному творі сюжету в класичному розумінні немає, натомість увага зосереджується на певному почутті; виділяють такі композиційні етапи розгортання почуття: а) вихідний момент – поштовх до появи почуття; б) розвиток почуття; в) кульмінація (можлива); г) резюме, або авторський висновок).

6. Ключові образи твору (звернімо увагу, що найчастіше визначальним у ліриці є образ ліричного героя – це умовна дійова особа, думки й почуття якої розкриваються в ліричному творі).

7. Мовні засоби, що сприяють емоційному наснаженню твору (йдеться про лексику, тропи, фігури, фоніку).

8. Версифікація (рими, спосіб римування, віршовий розмір, вид строфи), її роль у розкритті провідного мотиву.

9. Підсумок (почуття й роздуми, викликані твором).

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Сплануйте етапи розгляду одного з обраних вами віршів, що вивчаються за шкільною програмою.

2. Розробіть систему літературних ігор, що можуть застосовуватися при вивченні ліричного твору.

3. Чи погоджуєтеся ви, що вірш, який звучить, і вірш, який читається про себе, сприймається учнями по-різному. Доведіть свою думку конкретними прикладами.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає своєрідність лірики як роду літератури?

2. Які жанри та жанрові різновиди ліричних творів вивчаються в школі?

3. Які методи та прийоми вивчення ліричних творів застосовуються в методиці навчання української літератури?

4. Які етапи вивчення ліричного твору ви можете назвати? У чому полягає підготовка класу до сприймання поезії?

5. З якими проблемами пов'язане вивчення ліричних творів у школі?

Тестові завдання

1. Специфіка лірики як літературного роду полягає в тому, що вона:

а) показує людину в найбільш складних життєвих обставинах;

б) змальовує конкретні життєві явища та події;

в) відображає почуття, переживання та певні думки, що викликані навколишньою дійсністю.

2. За структурою і способом організації матеріалу Є. Пасічник поділяє лірику на:

а) громадянську, філософську, пейзажну, інтимну;

б) рефлексійно-виражальну, розповідну, описову;

в) політичну, інтимну, медитативну, релігійну.

3. Першим етапом роботи з ліричним твором є:

а) первинне читання ліричного твору;

б) словникова робота і бесіда за змістом;

в) психологічна та емоційна підготовка до сприймання поезії.

4. Прочитайте подані уривки. Вкажіть автора, твір і клас, у якому вони вивчаються.

Хто смів сказати, що не богиня ти?

Де той безбожник, що без серця дрозді

В твоє лице небесне глянуть може,

Неткнутий блиском твоєї краси?

Я Ваші очі пам'ятаю,

Як музику, як спів.

Зимовий вечір. Тиша. Ми.

Я Вам чужий – я знаю.
А хтось кричить: ти рідну стрів!

Ну скажи – хіба не фантастично,
Що у цьому хаосі доріг
Під суворим небом,
Небом вічним,
Я тебе зустрів і не зберіг?

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
«Цілуй, цілуй, цілуй її, –
Знов молодість не буде!»

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Бронзенко Т. А. Літературознавчий аналіз тексту у форматі уроку (версія аналізу ліричних творів П. Тичини, В. Сосюри, А. Малишка, Є. Маланюка, О. Теліги). *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. Січень (№ 1). С. 5–13.

2. Витрикуш Г. Історичне минуле України у творчості Ліни Костенко та Василя Симоненка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 12. С. 29.

3. Забужко Н. Я. Особливості вивчення лірики та її виховне значення. *Українська мова і література в школі*. 1988. № 4. С. 24.

4. Косенко М. Опорні схеми для аналізу літературних творів. *Дивослово*. 2001. № 4. С. 55.

5. Мацапура В. І. Розкривати секрети художньої майстерності поета. Проблеми теорії та практики аналізу ліричного тексту. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2006. № 1. С. 11–16.

6. Пелипейко І. А. Вивчення ліричних творів у 8-10 класах. К.: Рад. школа, 1982. 141 с.

7. Смаїлова М. Чотири варіанти аналізу ліричного твору. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 6. С. 14–18.

8. Токмань Г. Цілісність сприйняття ліричного твору. Текстуальний аналіз. Методика вивчення віршування. *Дивослово*. 2003. № 1. С. 46–50.

9. Уліщенко В. Емоційно-ціннісний діалог під час вивчення ліричних. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 7–8. С. 17.

10. Чеховська Л. Зрозуміти поезію. Урок лінгвістичного аналізу поетичного тексту. 11 клас (на матеріалі Миколи Вінграновського). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 2. С. 23–27.

Практичне заняття № 11. Тема: Вивчення драматичних творів

Теоретичні питання

1. Специфіка драми як роду літератури та її місце в шкільній програмі з української літератури.
2. Жанрові особливості драматичних творів та їх сприймання учнями.
3. Методика аналізу драматичних творів.
4. Зв'язок драматичних творів і театрального мистецтва.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Змодельуйте проєкт уроку-рольової гри за одним із драматичних творів.
2. Підготуйте нарис про життєвий і творчий шлях драматурга, доля якого вас схвилювала, змусила задуматися над життям.
3. У методичних журналах знайдіть розробку уроку вивчення драматичного твору і зробіть його аналіз («Дивослово», «Українська мова й література в школах України», «Українська література в загальноосвітній школі» тощо).

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Складіть самостійно систему завдань для учнів до однієї з програмових п'єс.

2. Проаналізуйте драму-феєрію Лесі Українки «Лісова пісня» і дайте відповідь на запитання: чи хотіли б ви прочитати цей твір учням сьогодні? Що сказали б сучасному молодому поколінню? Чи співвідносяться ваші думки з надзавданням автора?

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає жанрова специфіка драматичних творів?
2. Що спільне й відмінне в аналізі епічного й драматичного творів?
3. Назвіть етапи вивчення драматичних творів.
4. Які прийоми роботи над драматичним твором ви можете назвати?
5. З якою метою методисти пропонують під час вивчення драматичного твору використовувати такий прийом, як демонстрація ілюстрацій, фрагментів з кінофільмів?

Тестові завдання

1. Особливості драми як літературного роду:
  - а) особлива напруженість дії, діалогічна форма, тісний зв'язок з театральним мистецтвом;
  - б) елементи розповіді, описи, змалювання почуттів і роздумів, викликаних зовнішніми обставинами, стислість викладу, висока образність і емоційність, використання образотворчих засобів;
  - в) показ життя в усій його повноті й складності, відображення основних закономірностей історії розвитку суспільства.
2. Специфіка драматичного роду літератури полягає в тому, що:
  - а) життя показано в усій його складності й повноті, відображено основні закони історичного розвитку суспільства;
  - б) словесний образ автора має безпосередній вплив на читача;
  - в) життя зображене в ньому через мову та дію персонажів.
3. Відшукайте зайве слово: хто з письменників не є драматургом?
  - а) І. Кочерга;
  - б) В. Підмогильний;
  - в) І. Карпенко-Карий;

г) М. Куліш.

4. Прочитайте подані уривки. Вкажіть автора, твір і клас, у якому вони вивчаються.

«У нас єсть пословиця: «знайся кінь з конем, а віл з волем»; шукайте собі, добродію, в городі панночки; чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен? Любую вибирайте... Ось підіть лиш в неділю або в празник...».

«Хтось одвів мене до дверей. Все – як у тумані. Не знаю, де я, чого прийшов. Серця вже не чую. І раптом воно тьох! – перед очима якесь писане оповіщення... Немов не я, немов хтось інший за мене чита – (серце!). Список осіб, що міняють своє прізвище... Я зрозумів, де я і чого прийшов, повернувся назад, питаю і чую свій голос: скажіть, чи можна змінити своє прізвище і як?...».

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самот. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Вітченко А. Теорія і технологія формування інтерпретаційної компетенції старшокласників у процесі вивчення світової драматургії. Луганськ, 2007. 326 с.

2. Волошина Н. Й. Використання образотворчого мистецтва на уроках літератури в умовах профільного навчання (на матеріалі «Лісової пісні» Лесі Українки). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 11. С. 2.

3. Гордієнко О. Методична система вивчення драматичних творів зарубіжної літератури у взаємозв'язках з українською у 8–11 класах. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 1. С. 40–45.

4. Гудзенко Л. Нетрадиційні творчі роботи старшокласників (Коли вивчається драматичний твір). *Дивослово*. 2004. № 4. С. 20.

5. Дорош Г. Розвиток художнього сприймання драматичного твору майбутніми вчителями в процесі вивчення української літератури.

Українська література в загальноосвітній школі. 2009. № 12. С. 8.

6. Івахненко Т. Деякі методичні аспекти вивчення конфлікту драматичного твору в середній школі. *Українська література в загальноосвітній школі.* 2005. № 2. С. 52–55.

7. Івахненко Т. Методичні шляхи, форми і прийоми вивчення драматичного твору. *Українська література в загальноосвітній школі.* 2005. № 3. С. 5–9.

8. Падалка Н., Цимбалюк В. Вивчення драматичних творів. Київ, 1984. 160 с.

9. Семак О. Взаємозв'язок драматичної дії та конфлікту в драматичних творах діаспори першої половини ХХ ст. (на матеріалі творів Є. Карпенка, Л. Полтави, В. Чапленка). *Українська література в загальноосвітній школі.* 2009. № 10. С. 9.

10. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.

11. Ситченко А. Особливості аналізу драматичного твору в школі. *Українська мова і література в школі.* 2004. № 5. С. 24–26.

12. Терьохіна Н. С. Креативна особистість учня і художній текст: шлях взаємодії (інтерактивна технологія: понятійні апарати: творчі здібності учня, інтерактивне навчання; літературознавчий аналіз тексту; алгоритм аналізу драматичного твору, віршованого твору, образу-персонажа). *Вивчаємо українську мову та літературу.* 2006. Лютий (№ 4). С. 9–15.

13. Шуляр В. І. Теорія і методика уроку вивчення й аналізу художнього твору (за сатиричною комедією І. Карпенка-Карого «Хазяїн»). *Українська література в загальноосвітній школі.* 2010. № 1. С. 19.

Практичне заняття № 12. Тема: Методика вивчення фольклорних творів у школі

Теоретичні питання

1. Фольклорні жанри та їх місце в шкільній програмі.
2. Казка як специфічний жанр усної народної творчості та методика її вивчення.
3. Методика опрацювання прислів'їв, приказок та загадок.
4. Особливості ознайомлення з народними піснями та думами.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Змодельуйте 2 проєкти уроків вивчення фольклорних творів і проведіть в аудиторії.
2. Розробіть систему ігор (кросвордів, ребусів тощо) з метою перевірки знань учнів з усної народної творчості.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. На думку В. Пахаренка, з розвитком цивілізації усна народна творчість з часом занепадає. У зв'язку з цим, життєво необхідне завдання кожного нового покоління полягає в збереженні й передаванні нащадкам народних казок, легенд, прислів'їв, загадок, дум, пісень, обрядів. Адже це жива пам'ять наших пращурів і невичерпна мудрість.

Чи погоджуєтеся ви з цією думкою? Висловіть своє ставлення до проблеми.

2. Як і літературні твори, фольклорні теж діляться на епічні, ліричні та драматичні. Назвіть жанри фольклорних творів.

Питання для самоконтролю

1. Як усна народна творчість пов'язана з літературою? Які специфічні ознаки фольклору ви знаєте?
2. Які фольклорні твори відносяться до епічних, ліричних і драматичних?

3. Які етапи вивчення казки можете запропонувати? Вкажіть на специфічні жанрові особливості казок та наведіть приклади казкових традиційних формул.

4. У чому полягає методика вивчення прислів'їв, приказок, загадок?

Тестові завдання

1. Усна народна творчість тісно пов'язана з літературою, бо:

- а) розповідає про історичний розвиток суспільства в певну епоху;
- б) має спільні теми, сюжети, образи, образотворчі засоби;
- в) присутній конкретний автор, наявна варіативність, колективність, простота і ясність думки.

2. До ліричних фольклорних творів належать:

- а) ігри, ігри-пісні, обряди, народні п'єси;
- б) пісні, загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, замовляння;
- в) байки, легенди, анекдоти, усмішки.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Васьківська Г. Особливості формування знань про українську народну творчість. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 3. С. 9–12.

2. Кудикіна Н. Культурно-історичні джерела українських народних ігор. *Рідні джерела*. 2004. № 3–4. С. 58–61.

3. Кулинич С. Зрозуміти дитячий світ (розшифрування таємниць сучасного дитячого фольклору). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 5. С. 200.

4. Логвіненко Н. Роль і місце фольклору в літературній освіті школярів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 2. С. 6.

5. Парцей Н. З енциклопедії народного життя (Вивчаємо прислів'я і приказки в 5 класі). *Дивослово*. 2020. № 11. С. 18.

6. Прокопова О. П. Жанрові особливості народних казок та методика їх вивчення у школі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2002.

№ 2. С. 22.

7. Прокопова О. П. Українська народна казка як ефективний засіб навчання і виховання. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 4. С. 25.

8. Прохорова В. Дорогами казки. *Дивослово*. 2004. № 4. С. 27–32.

9. Руснак І. Український фольклор у школі. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 2000. № 3. С. 78.

10. Сивачук Н. Семантика українських народних хороводних ігор. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 5. С. 42.

11. Семенов О. М., Сторожук А. Г. Матеріали до вивчення прислів'їв, приказок, загадок. 5 клас. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 7. С. 7.

12. Семенов О. Стрілецькі та повстанські пісні. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. № 1. С. 2–13.

13. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

14. Циганенко М. П. Народні перекази та легенди. 5 клас. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 4. С. 28.

Орієнтовні питання до заліку

1. Концепція Нової української школи. Засади реформування.
2. Особливості української літератури як навчального предмета.

Завдання та структура курсу.

3. Програми з української літератури для 5-9 та 10-11 класів, спільне й відмінне в їх побудові та в змістовому наповненні.

4. Модельні навчальні програми з української літератури для Нової української школи.

5. Підручники з української літератури, їх структура, відповідність чинним програмам.

6. Своєрідність методики навчання літератури на сучасному етапі, її об'єкт, предмет та джерела розвитку.

7. Зв'язок методики навчання української літератури з іншими науками.

8. Основні етапи розвитку методики навчання літератури.

9. Науково-практичні досягнення в сучасній методиці.

10. Методи наукового дослідження процесу навчання літератури в школі.

11. Вимоги до особистості та професійної підготовки вчителя-словесника.

12. Професійні якості вчителя-словесника.

13. Планування роботи вчителя літератури.

14. Урок – основна форма навчання літератури в закладах загальної середньої освіти, його своєрідність і критерії ефективності.

15. Проблема типології уроків літератури.

16. Структура та методика проведення уроку літератури. Урок літератури в Новій українській школі.

17. Новаторські (нестандартні) форми занять.

18. Підготовка вчителя до уроку літератури.

19. Уроки літератури рідного краю.

20. Методи і прийоми як способи навчання літератури в школі.
21. Проблема класифікації методів у методиці літератури.
22. Метод лекції, різновиди та історія впровадження лекції в шкільну практику.
23. Метод бесіди, її роль у розвитку літературної освіти учнів.
24. Метод творчого читання на уроках української літератури.
25. Метод самостійної роботи в процесі навчання літератури.
26. Сучасні методи навчання на уроках української літератури в НУШ.
27. Основні принципи аналізу художнього твору.
28. Проблема шляхів аналізу художнього твору в методиці навчання літератури.
29. Цілісний (послідовний) аналіз художнього твору. Методика його проведення.
30. Пообразний шлях аналізу художнього твору в школі.
31. Проблемно-тематичний шлях аналізу в шкільному курсі літератури.
32. Елементи літературознавчого аналізу тексту та його місце в шкільній практиці.
33. Основні етапи вивчення художнього твору.
34. Особливості сприймання літератури учнями 5-9 класів.
35. Специфіка сприймання літератури старшокласниками.
36. Жанрова специфіка епічних творів та їх місце в шкільній програмі.
37. Особливості аналізу епічних творів у середніх і старших класах.
38. Види (прийоми) роботи над епічним твором.
39. Своєрідність лірики як роду літератури та її місце в шкільній програмі.
40. Специфіка аналізу лірики в школі та особливості її сприймання

учнями різного віку.

42. Етапи роботи з ліричним твором.

43. Особливості драми як літературного роду та її місце в шкільній програмі.

44. Жанрова специфіка драматичних творів та особливості їх сприймання учнями.

45. Методика аналізу драматичного твору.

46. Зв'язок драматичного твору з театральним мистецтвом.

47. Фольклорні жанри та їх місце в шкільній програмі.

48. Особливості казки як специфічного жанру фольклору та методика її вивчення.

49. Методика вивчення прислів'їв, приказок та загадок.

50. Особливості вивчення народних пісень та дум.

Модуль 4. Сучасні педагогічні технології в навчанні української літератури. Вивчення літературознавчого матеріалу в шкільному курсі

Практичне заняття № 1-2. Тема: Сучасні педагогічні технології в навчанні української літератури

Теоретичні питання

1. Класифікація сучасних педагогічних технологій. Використання сучасних технологій на уроках літератури.
2. Технологія інтерактивного навчання.
3. Технологія модульно-розвивального навчання.
4. Технологія продуктивного навчання.
5. Технологія проектного навчання.
6. Технологія інтегрованого навчання.
7. Інформаційні технології навчання (комп'ютерні, мультимедійні, телекомунікаційні, дистанційні тощо).
8. Можливості інтернет-ресурсів при вивченні української літератури.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте статтю: Дятленко Т. Застосування сучасних педагогічних технологій на уроці літератури з метою організації інтерпретаційної діяльності учнів. *Педагогіка формування особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Т. 1. № 61. С. 159–164.
2. Підготуйте урок (фрагмент) української літератури в 5–7 класах НУШ (на вибір) із застосуванням однієї із сучасних педагогічних технологій і проведіть його в аудиторії.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Сформууйте список рекомендованої літератури до теми «Сучасні педагогічні технології в навчанні української літератури».
2. Обґрунтуйте актуальність і доцільність використання сучасних педагогічних технологій на уроках літератури в середніх і старших класах.
3. Підготуйте повідомлення про застосування сучасних педагогічних технологій на уроках української літератури в НУШ.

Креативна вправа «Практикум»

Проведіть заняття-практикум на обрану вами актуальну тему з української літератури з метою набуття професійних практичних навичок та вмінь, формування ініціативності, самостійності, креативного мислення. Скористайтеся поетапним планом роботи.

Поетапний план заняття

1. Огляд новинок сучасної методичної преси та методично-наукової літератури для вчителів-словесників.

2. Укладання бібліографії з певної методичної проблеми (наприклад, сучасні підходи до викладання української літератури, інтерактивні методи навчання на уроках літератури, використання різних видів мистецтв у процесі навчання української літератури, літературне краєзнавство тощо).

3. Виготовлення дидактичного матеріалу, наочності, макетів навчальних посібників.

Питання для самоконтролю

1. Що означають поняття «технологія», «технологічний підхід», «педагогічні технології»?

2. Які класифікації сучасних педагогічних технологій вам відомі?

3. Яка із сучасних педагогічних технологій вас цікавить найбільше? Чому? Як ви будете втілювати її на практиці?

4. Як сучасні технології можуть допомогти вчителю-словеснику провести цікавий урок?

Тестові завдання

1. За Г. Токмань, сучасні технології поділяються на такі:

а) технології проблемного навчання, мультимедійні, проєктні, ігрові, інтерактивні, розвитку критичного мислення;

б) лекційно-семінарську, інтерактивного навчання, сугестопедичну навчальну систему, концентрованого навчання, продуктивного навчання, модульно-розвивальну систему навчання;

в) технології пояснювально-ілюстративного навчання, особистісно зорієнтовані технології, розвивального навчання;

г) за філософською основою, за рівнем застосування, за науковою концепцією засвоєння досвіду, за характером модернізації традиційної системи навчання, за орієнтацією на особистісні структури.

2. Технологія інтерактивного навчання передбачає:

а) розвиток діалогового спілкування, яке веде до спільного вирішення поставлених проблем, де вчитель виступає організатором навчання, консультантом, ведучим дискусії;

б) ігри пізнавальні, розвивальні, комунікативні, репродуктивні, продуктивні, творчі тощо;

в) актуалізацію в пам'яті наявних знань з теми, визначення цілей вивчення нового матеріалу, спонукання до активної діяльності;

г) стимулювання інтересу учнів до проблем і через проєктну діяльність показ практичного застосування отриманих знань.

3. Технології дистанційного навчання – це:

а) така модель організації навчання, коли учень опрацьовує частину матеріалу в школі, а частину онлайн;

б) зручне мережеве середовище для зберігання та опрацювання інформації, до якого входять апаратні засоби, канали зв'язку, ліцензоване програмне забезпечення, технічна підтримка користувачів;

в) методи і засоби навчання й адміністрування, що забезпечують проведення навчання на відстані з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій;

г) технології підготовки та представлення інформації на екрані комп'ютера.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во

ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*, 2015. С. 8–15.

2. Бистрова Ю. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 27–33.

3. Богосвятська А. І. Сучасні педагогічні технології у практиці вчителя світової літератури. *Зарубіжна література в школах України: Методичний журнал*. 2013. № 1. С. 34–41.
4. Горохівська Т., Гомонюк О., Плахотнюк Г. Використання інноваційних педагогічних технологій у процесі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів в умовах підвищення кваліфікації. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. 2021. Вип. 60. С. 365–374.
5. Дев'ятка Г. Сучасні форми інноваційної діяльності вчителя української мови та літератури в умовах відкритого інформаційного простору. 2020. URL: <https://znz30.zp.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0-%D0%94%D0%B5%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D0%93.%D0%92..pdf>
6. Дятленко Т. Застосування сучасних педагогічних технологій на уроці літератури з метою організації інтерпретаційної діяльності учнів. *Педагогіка формування особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. № 61. Т. 1. С. 159–164.
7. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія. За заг. редакцією Г. Л. Єфремової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
8. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 143 с.
9. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. для студ. вищих технічних навч. закладів [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х. Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В.]. К.: НТУ, 2017. 172 с.
10. Кейс-технології у навчанні. URL: <http://creativeschool.com.ua/case/>
11. Корицька Г., Подлесна І. Реалізація проблемно-пошукової,

дослідницької діяльності учнів засобами веб-квест технології. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 11. С. 3–7.

12. Кукшин В. Ігрові технології на уроках. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/759/>

13. Кучерук О. А. Педагогічні технології в лінгвометодичній підготовці вчителя-філолога. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. 2013. Вип. 20 (30). С. 132–136.

14. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: навч.-метод. посіб. для слухачів курсів підв. кваліф. пед. працівн. закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава: АСМІ, 2020. 303 с.

15. Маланюк Н. Інноваційні педагогічні технології у професійній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Т. 3. № 70. С. 113–118.

16. Мехх А. Формування літературних компетенцій за допомогою інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів. *Дивослово*. 2009. № 6. С. 15.

17. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навч. посіб. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

18. Москаленко О. Нові інформаційні технології на літературних заняттях. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 2. С. 46.

19. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навч.-метод. посіб. / О. Янкович, Ю. Беднарек, А. Анджеєвська. Тернопіль: ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015. 212 с.

20. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навч. посіб. / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.

21. Подлевська Н., Ранюк О. Сучасні технології в навчанні української мови у Новій українській школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 206. С. 265–270.

22. Семеніхіна О., Друшляк Г., Безуглий Д. Про формування у майбутнього вчителя умінь унаочнювати навчальний матеріал засобами комп'ютерної візуалізації. Використання інноваційних технологій в процесі підготовки фахівців: II Міжн. наук.-практ. інтернет-конференція. Вінниця, 2017.
23. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с.
24. Сучасні технології та інноваційні методи навчання: рекомендаційний бібліографічний покажчик (з фондів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) / упоряд.: О. М. Грамм; за ред. О. М. Кравченко. Кривий Ріг, 2020. 131 с.
25. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. 486 с.
26. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури. *Дивослово*. 2002. № 10. С. 39; № 11. С. 59.
27. Хващевська О. О. Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів. *Молодий вчений*. 2017. № 9.2 (49.2). С. 20–23.
28. Чайка О., Кушнерьова М. Використання інноваційних педагогічних технологій у методичній підготовці майбутнього вчителя зарубіжної літератури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогічні науки. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 2 (20). С. 286–292.

Практичне заняття № 3-4. Тема: Вивчення життєпису й індивідуального стилю письменника

Теоретичні питання

1. Джерела та принципи вивчення біографії письменника.
2. Форми й методи викладу життєпису майстра слова.
3. Особливості вивчення біографії письменника в середніх і старших класах.
4. Використання літературно-краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення біографії письменника.
5. Вивчення індивідуального стилю.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

Підготуйте фрагменти уроків вивчення біографії письменника в середніх і старших класах.

1. Розробіть тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді до вивчення біографії улюбленого вашого письменника.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Б. Степанишин пропонує уроки вивчення життєпису письменників розпочинати щоразу по-іншому, інтригуючи, з вигадкою, викликаючи зацікавлення постаттю, про яку йтиметься розповідь. Наведіть кілька прикладів.
2. Складіть систему запитань до вивчення біографії одного з обраних вами письменників.

Креативна вправа

Підготуйте рольову гру «У нас у гостях – письменник».

Питання для самоконтролю

1. Які інноваційні технології ви зможете застосувати в процесі вивчення біографії письменника в старших класах? Наведіть конкретні приклади.
2. Які джерела вивчення життєпису письменника є, на вашу думку, найбільш достовірними й переконливими?

3. Які методи і прийоми можна застосувати, подаючи біографію?
4. Яке значення в розкритті життєпису посідають твори історико-біографічного характеру?
5. Чому потрібно звертатися до літературно-краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення біографії письменника?
6. У чому полягає шкільне тлумачення індивідуального стилю письменника?

Тестові завдання

1. За Г. Токмань, основними принципами вивчення біографії письменника є:

- а) доступність, емоційність, безпосереднє сприймання учнями літератури як явища мистецтва;
- б) єдність змісту і форми, історизм, науковість, доступність;
- в) історизм, фактуальність, психологізм, екзистенційність, естетизм.

2. Джерелами вивчення життєпису письменника в школі є:

- а) біографії, що розміщені в підручниках та посібниках для кожного класу;
- б) спогади, листи, щоденники, автобіографії, художньо-біографічні твори тощо;
- в) передовий досвід сучасних шкіл, теоретико-методичні напрацювання відомих учителів-методистів.

3. На думку Г. Токмань, провідним принципом викладання життєпису письменника є:

- а) історизм;
- б) актуальність;
- в) психологізм;
- г) екзистенційність;
- д) естетизм.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самот. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошніченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.
8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.
9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.
10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Башманівська Л. А. Формування художніх смаків учнів засобами літературного краєзнавства: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 112 с.
2. Волошина Н. Й. Вивчення біографії письменника в єдності з його творчістю. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 8. С. 2.
3. Гріга О. Вінок слави Котляревському (Узагальнюємо вивчене про життєтворчість митця) (9 клас). *Дивослово*. 2020. № 12. С. 15.
4. Демонстрація портрету митця: Методика. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 7. С. 64.
5. Комашко О. Застосування методу проектів під час вивчення особистості письменника. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 4. С. 15.
6. Овдійчук Л. Світ захоплень митців, або «Туга за красою». До проблеми формування естетичних почуттів старшокласників на уроках вивчення особистості письменника. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. № 4. С. 43–45.
7. Островська Г. Формування професійної готовності майбутніх учителів зарубіжної літератури до вивчення біографії письменників у загальноосвітній школі. Івано-Франківськ, 2017. 472 с.
8. Петриченко Н. «До вас душею та серцем прихильний»: Методика використання епістолярних матеріалів у середній школі. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 6. С. 76.
9. Пультер С., Колесник К. Життєпис письменника на уроках літератури в старших класах. *Українська мова і література в школі*. 1999. № 4. С. 33.
10. Савчук Н. Біографічне літо. Вивчення біографії Івана Франка та Василя Стефаника у 7-му, 10-му класах у формі настільної гри. *Українська мова та література*. 2005. Вересень (№ 34–35). С. 31–39.

11. Філіппова М. Варіанти уроку вивчення біографії письменника. *Дивослово*. 1999. № 5. С. 32.

13. Шевченко Н. Рольова гра на уроці української літератури (Урок-узагальнення за творчістю Тараса Шевченка) (9 клас). *Дивослово*. 2020. № 3. С. 14.

14. Юрчук О. Психологія творчості митця на тлі кризового стану в літературі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 5. С. 52–55.

Практичне заняття № 5-6. Тема: Вивчення літературознавчого матеріалу

Теоретичні питання

1. Специфіка та методичні засади організації вступних занять.
2. Особливості проведення підсумкових уроків.
2. Вивчення оглядових тем у шкільному курсі літератури.
3. Методика засвоєння учнями теоретико-літературних понять у школі.
4. Технологія вивчення літературно-критичних статей у старших класах.
5. Методична модель вивчення літературного напрямку.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Змоделюйте фрагмент уроку вивчення біографії Т. Шевченка, використовуючи його малярську творчість.
2. Підготуйте фрагмент уроку опрацювання художнього твору (10 або 11 клас), під час якого вивчається конкретне теоретичне поняття. Розробіть завдання з метою його закріплення.
3. Багато вчителів-практиків пропонують учням вести словничок літературознавчих термінів, що вивчаються в школі. Обґрунтуйте доцільність його ведення та змоделюйте кілька навчальних ситуацій, де буде проводитися робота з таким словником.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Оберіть теоретичне поняття й покажіть конкретні методи й прийоми роботи з його засвоєння (5 клас).

2. Методисти пропонують такі етапи роботи зі статтею: інтелектуальна підготовка класу, висунення проблеми, словникова робота, читання статті із зупинками, з поверненням до складних місць для їх осмислення, занотування ключових висловлювань у змісті тексту. Внесіть свої пропозиції щодо роботи над статтею.

Креативна вправа «Що? Де? Коли?»

Розробіть запитання до інтелектуальної гри «Що? Де? Коли?» на теоретико-літературному матеріалі з обраної вами теми.

Питання для самоконтролю

1. На які три групи, за Є. Пасічником, поділяються всі теоретико-літературні поняття?

2. У яких формах, за Г. Токмань, може проводитися опрацювання статті?

3. Яка методика вивчення літературного напрямку?

Тестові завдання

1. У 5-му класі вивчаються такі елементи теорії літератури:

- а) види народних пісень, байка, гіпербола, алегорія;
- б) народні перекази й легенди, усна народна творчість і література;
- в) думи та балади, композиція художнього твору.

2. Установіть відповідність між теоретико-літературними поняттями та класами, де вони вивчаються:

7 клас   а) народна пісня (*поглиблено*), літописи
(повторення), ліро-епіка, Ренесанс, Бароко,
романтизм, романс, ліричний герой (*поглиблено*),
лірична медитація;

8 клас   б) художній образ, думи, філософська лірика, вільний
вірш, верлібр, комедія, трагікомедія;

9 клас	в) суспільно-побутові пісні, коломийки, історична повість, балада, художня деталь, новела;
10 клас	г) соціально-побутова повість, повість-хроніка, поняття про реалізм, літературний художній стиль, соціально-психологічний роман, індивідуальний стиль письменника.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошниченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.
8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури.

Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Бандура О. М. Дидактичні матеріали з теорії літератури. Київ, 1991. 48 с.

2. Бурлакова І. Від теоретичного поняття – до конкретного тексту. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 5. С. 89–92.

3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник. К.: Либідь, 2008. 460 с.

4. Дятленко Т. Особливості вивчення теоретико-літературних понять на уроках української літератури в старших класах. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 6. С. 22–27.

5. Невінчана Н. Питання теорії літератури: Посібник для вчителя. *Українська мова та література*. число 25–28, липень 2003.

6. Нежива Л. Формування в учнів цілісного образу світу під час вивчення літературних напрямів. *Дивослово*. 2011. № 12. С. 27–31.

7. Нежива Л. Л. Теорія і практика вивчення літературних напрямів українського письменства в школі. Полтава, 2016. 356 с.

8. Павленко В. В. Проблеми вивчення елементів теорії літератури на уроках української літератури. Кіровоград, 2012. 64 с.

9. Противенська О. Г., Мещерякова М. І., Теміз Я. В. Українська література у таблицях і схемах. 5-11 класи. Харків, 2000. 100 с.

10. Шуляр В. Мислити системно і творчо: Уроки засвоєння теоретичних знань. 7 клас. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 5. С. 23.

Практичне заняття № 7-8. Тема: Наочність на уроках української літератури в школі. Методика її використання

Теоретичні питання

1. Мета і дидактичні функції наочних посібників. Роль наочності в літературній освіті учнів.
2. Класифікації наочних посібників з літератури. Методика використання різних видів наочності на уроках.
3. Роль комп'ютерної техніки, учнівського зошита та дошки у вивченні предмета.
4. Кабінет української літератури, його мета, завдання. Вимоги до оформлення кабінету літератури та його устаткування.
5. Шкільний літературний музей та його роль у літературній освіті учнів.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Розробіть конспекти уроків із застосуванням різних видів наочності в середніх і старших класах.
2. Виготовте наочність на паперових або електронних носіях до однієї з обраних вами тем.

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Сплануйте оформлення літературного кабінету або музею.
2. Обґрунтуйте доцільність використання музики й живопису на уроках української літератури. Наведіть приклади.

Креативна вправа «Захист проєктів»

Розробіть і апробуйте власний методичний проєкт. Скористайтеся поданими нижче етапами роботи над проєктом.

Етапи роботи над проєктом

1. З'ясуйте проблему, над якою ви хотіли б працювати.
2. Визначте тему, мету, завдання проєкту. Складіть план роботи.
3. Передбачте можливі результати та форму захисту.
4. Опрацюйте джерела інформації з обраної теми.

5. Обдумайте суперечливі питання, аргументуйте думку.
6. Створіть кінцевий продукт.
7. Підготуйтеся до представлення проєкту.
8. Захистіть проєкт та колективно його обговоріть з метою коригування та вдосконалення.

Питання для самоконтролю

1. Як дотриматися міри у використанні наочності на уроках літератури?
2. Чому потрібно використовувати наочні посібники на уроках з української літератури?
3. Який, на вашу думку, основний вид наочності в процесі навчання літератури?
4. Які технічні засоби навчання використовуються в процесі навчання літератури?
5. З якою метою і коли на уроці літератури використовується музика?
6. Як пов'язане вивчення літературного твору з образотворчим мистецтвом?
7. Яка роль комп'ютера та Інтернету у формуванні літературної освіти учнів?

Тестові завдання

1. Є. Пасічник розрізняє такі види наочності:
  - а) предметно-зображувальну, емоційно-слухову, твори суміжних мистецтв;
  - б) зорову, слухову, словесну;
  - в) предметно-образну, словесно-образну, умовно-схематичну, динамічну.
2. Знайдіть відповідність між видом наочності та її приналежністю до певного типу.
  1. Динамічна
а) виразне читання художнього твору, прослуховування окремих уривків чи художніх творів;

2. Умовно-схематична	б) літературні карти, таблиці, схеми;
3. Предметно-образна	в) кінофільми, телефільми, проєкційна апаратура;
4. Словесно-образна	г) документи, фотокопії першодруків, фотографії письменників, книги, картини, малюнки, портрети письменників, ілюстрації;

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: навч.-метод. посіб. для самост. роб. студентів і дист. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошниченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-коресп. АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Метод. реком. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Бабійчук Т. Сучасна медіаосвіта: відеофрагменти художніх творів на заняттях української мови та літератури в педагогічному коледжі. Житомир, 2017. 372 с.

2. Буднік А. Хижняк І. Методика використання мультимедійних засобів навчання під час вивчення кінодраматургії у старшій школі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 11. С. 21.

3. Волошина Н., Жила С. Наочні посібники і засоби їх демонстрування. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 6. С. 45.

4. Дацюк Н. Мультимедійні технології на уроках української мови і літератури. *Українська мова та література*. 2016. № 21–22. С. 62.

5. Жила С. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи. Чернігів, 2004. 360 с.

6. Кабінет української мови та літератури. 2020. URL: http://krivorotenko.blogspot.com/p/blog-page_24.html

7. Методичний посібник «Сучасний кабінет української мови і літератури» / Упорядник Коваленко О. П. Полтава: ПОППО, 2009. 36 с.

8. Поліщук Н. Використання наочності на уроках української літератури. 2019. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-naocnosti-na-urokah-ukrainskoi-literaturi-170356.html>

Модуль 5. Розвиток усного й писемного мовлення учнів на уроках української літератури. Позакласні заходи в закладах загальної середньої освіти

Практичне заняття № 9-10. Тема: Письмові роботи з української літератури та методика їх проведення

Теоретичні питання

1. Особливості усного та писемного мовлення учнів середніх та старших класів.
2. Місце письмових робіт у загальній системі вивчення літератури, їх класифікація.
3. Система письмових робіт в 5-9 класах.
4. Види письмових робіт у 10-11 класах.
5. Основні вимоги до письмових творів. Підготовка до їх написання.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Змоделюйте урок підготовки до написання письмової роботи за вивченим твором у 10 класі.
2. Запропонуйте тематику та плани письмових робіт за творчістю, наприклад, Василя Симоненка (чи іншого письменника, який вивчається за програмою 10 чи 11 кл.), при цьому враховуйте обсяг наукової інформації, яку учні отримали й осмислили, якість навичок аналізу художнього тексту, рівень теоретико-літературної грамотності, читацьку обізнаність.
3. Схарактеризуйте підходи до класифікації шкільних творів з літератури, що існують у методичній науці. У чому їх практична цінність?

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Опрацюйте класифікацію мовних помилок. Розкрийте, у чому, на вашу думку, доцільність її застосування?
2. Висловіть свою позицію до проблеми планування учнівського твору. Чи завжди потрібен план роботи? Хто і коли його повинен складати?
3. Підтримайте або спростуйте думку щодо доцільності застосування пам'ятки, запропонованої О. Довгою, для аналізу творчих робіт.

План рецензії учнівського твору

1. Відомості про твір (прізвище, ім'я учня, тема твору, кількість сторінок, коли написаний).
2. Наявність плану, відповідність його темі.
3. Логічна послідовність плану. Чи немає пунктів, що повторюють тему або змістовно ширші за неї?
4. Відповідність між викладом і планом.
5. Як розкривається тема твору?
6. Логічність викладу.
7. Пропорційність частин твору.
8. Доцільність використання ілюстративного матеріалу та вжитих у творі цитат.
9. Чи немає у творі фактичних помилок і хибних думок?
10. Грамотність твору. Як виправити невдало побудовані речення, якщо вони є?
11. Оформлення роботи.
12. Загальна оцінка твору.

Питання для самоконтролю

1. Яку роль у процесі розвитку мовлення відіграють письмові роботи?
2. Як спонукати учнів до висловлення власних думок і почуттів про прочитаний твір?
3. Чому існують різні класифікації учнівських творів?
4. Які види письмових робіт застосовуються в середніх і старших класах?
5. Як, на вашу думку, можна вдосконалити методику написання учнівського твору?
6. Вкажіть на основні вимоги до учнівського твору.
7. Які навички поетапної роботи над твором потрібно виробляти в школярів?

8. Чия класифікація письмових робіт з літератури є для вас найприйнятнішою?

5. Сьогодні в методиці ведуться дискусії навколо проблем щодо написання учнівських творів та вимог до них. Як ви думаєте, чому?

Тестові завдання

1. У письмових роботах (творах і переказах) учителі виділяють такі види помилок:

- а) орфографічні та пунктуаційні;
- б) змістові, мовленнєві, орфографічні, пунктуаційні;
- в) змістові, орфографічні, пунктуаційні лексичні, граматичні, стилістичні.

2. За В. Цимбалюком, до найпоширеніших видів письмових робіт належать такі:

- а) твори на основі особистих вражень, на літературні теми, на основі моделювання певних форм, прийомів, стилів;
- б) розповідь, опис, роздум; на літературні й позалітературні теми; твори наукового, публіцистичного й художнього характеру; роботи логічного й образного типу;
- в) твори на літературному матеріалі, напіввільні, вільні та творчі.

3. Хто з методистів розробив класифікацію учнівських творів за стилем:

- а) Є. Пасічник;
- б) Б. Степанишин;
- в) Г. Токмань;
- г) В. Цимбалюк.

4. Кому із методистів належать ці слова: «Гарні твори повинні наче самі виникнути під впливом певних умов, заздалегідь продуманих і підготовлених, а не з'явитися внаслідок вимог чи суто організаційних заходів. Типовий недолік творів – це масове списування та мізерна питома вага власної учнівської творчості»?

- а) Б. Степанишину;
- б) Н. Волошиній;
- в) Г. Токмань;
- г) Є. Пасічнику.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів і дистанційного навчання. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. К.: Освіта України, 2009. 464 с.
3. Мірошниченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.
4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.
5. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / За ред. доктора пед. наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.
8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Гудзенко Л. Нетрадиційні творчі роботи старшокласників (Коли вивчається драматичний твір). *Дивослово*. 2004. № 10. С. 20.

2. Довга О. М. Як писати твори: Метод. посіб. для вчителя. Київ: Просвіта, 1997. 158 с.

3. Дятленко Т. Розвиток мовлення старшокласників у процесі аналізу пейзажу в прозових творах різних художніх систем. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 2. С. 33–36.

4. Мірошник С. Оригінальні творчі роботи старшокласників. *Дивослово*. 2003. № 9. С. 34.

5. Мірошник С. Творчі роботи на основі асоціації. *Дивослово*. 2003. № 2. С. 11.

6. Караман С. Ознайомлення з мовними нормами. Проведення переказу. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 5. С. 29.

7. Караман С. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 4. С. 18–21.

8. Караман С. Усні і письмові твори. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 7. С. 41–46.

9. Рекомендації щодо викладання української мови в 2003–2004 н.р. *Дивослово*. 2003. № 8. С. 41 (класифікація мовних помилок).

10. Рудницька О. Розвиток зв'язного мовлення. Підготовка до творчої роботи на тему: «Мій улюблений герой літературної казки». *Бібліотека «Дивослово»*. 2005. № 4. С. 41–42.

11. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

12. Шамрай С. Письмовий твір-опис за картиною в художньому стилі (6 клас). *Дивослово*. 2019. № 12. С. 2.

13. Шуляр В., Діордіца Т. Переказ із творчим завданням: як уникнути помилок. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. № 5. С. 45–46.

14. Швець Г. Як писати твір-роздум: Готуємося до ЗНО. *Дивослово*. 2012. № 2. С. 2–7.

14. Цимбалюк В. І. Учнівський твір у середній школі. Київ, 1997. 207 с.

Практичне заняття № 11-12. Тема: Методика проведення позакласних і позашкільних заходів з літератури в закладах загальної середньої освіти

Теоретичні питання

1. Позакласна й позашкільна робота з літератури та її місце в закладах загальної середньої освіти.

2. Форми позакласної та позашкільної роботи з літератури в сучасній школі.

3. Види та призначення літературного гуртка. Роль гурткової роботи в літературній освіті.

4. Організація шкільного літературного музею і кабінету та їх значення в літературній освіті молоді.

5. Методика проведення літературного вечора.

6. Позакласне читання в школі.

7. Методична робота вчителя літератури, її зміст та форми. Специфіка роботи методичного об'єднання вчителів української мови і літератури.

Обов'язкові завдання для самостійної роботи

1. Розробіть план випуску шкільної літературної газети. Назвіть передбачені розділи, види, характер матеріалів, дайте назву газеті.

2. Розробіть систему заходів до проведення тижня української літератури в школі. Зазначте, які класи і за що будуть відповідати.

3. Поміркуйте, що б цікавого, нестандартного за формою і змістом ви запропонували б провести, організовуючи позакласну та позашкільну роботу з літератури?

Додаткові завдання для самостійного опрацювання

1. Складіть план літературно-краєзнавчого гуртка на перше півріччя для старшокласників.

2. Продумайте систему індивідуальної, групової та масової роботи для святкування ювілейного вечора, присвяченого творчості обраного вами письменника.

3. Сплануйте індивідуальну роботу зі старшокласником, якого ви готуватимете до участі в олімпіаді «Юний філолог».

Креативна вправа «Літературний кабінет»

Запропонуйте свої ідеї щодо створення в школі кабінету української літератури. Як будете залучати учнів, батьківський комітет, спонсорів, керівництво школи?

Запропонуйте власну модель кабінету, врахувавши його функції: навчальну, виховну та естетичну; придумайте, як будуть називатися постійні й змінні стенди, їхні рубрики; вкажіть, що ви будете розміщувати в шафах кабінету; підберіть вислови відомих письменників, які можна розмістити на стінах.

Питання для самоконтролю

1. Які форми позакласної та позашкільної роботи існують у сучасних закладах загальної середньої освіти?

2. Розкрийте методику проведення літературного вечора? Які є види вечорів?

3. Які, на вашу думку, форми проведення гурткової літературно-краєзнавчої роботи в школі є найбільш доцільними сьогодні?

4. Яку роль відіграють шкільні літературні музеї? Назвіть літературні музеї, які відкриті в закладах загальної середньої освіти Житомирщини.

5. Запропонуйте методику проведення читацької конференції.

6. Як би ви урізноманітнили уроки позакласного читання, намагаючись подолати захоплення сучасної молоді комп'ютером та Інтернетом?

Тестові завдання

1. Формами позакласної й позашкільної роботи в школі:

а) літературні вечори, олімпіади, гуртки, походи й екскурсії, зустрічі з письменниками;

б) лекції, бесіди, творчі роботи;

в) уроки позакласного читання, літератури рідного краю, розвитку зв'язного мовлення.

2. Укажіть на необхідні розділи картотеки кабінету літератури:

а) наукові джерела, художні твори;

б) методична література, художня література;

в) навчально-методична, літературно-критична, художня література;

г) навчально-методична, літературно-критична, художня література, матеріали періодики.

3. Літературно-краєзнавчий гурток передбачає:

а) зачитування й обговорення власних учнівських творів;

б) підготовку літературних програм і сценаріїв літературних вечорів і ранків;

в) систематизацію й опрацювання зібраних учнями матеріалів з літератури рідного краю, виготовлення альбомів, альманахів тощо.

Рекомендована література

Основна:

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів і дистанційного навчання. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 140 с.

2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. К.: Освіта України, 2009. 464 с.

3. Мірошниченко Л. В. Навчальний посібник до вивчення курсу «Методика викладання української літератури в середній школі». Дніпропетровськ: Ліра, 2017. 43 с.

4. Мхитарян О. Методика навчання української літератури: поточний та підсумковий контроль: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів. Миколаїв, 2019. 164 с.

5. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / За ред. доктора пед. наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 344 с.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2011. 291 с.

8. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ. 2019. 21 с.

9. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002.

10. Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.

Додаткова:

1. Волошина Н., Цимбалюк В. Ефективність уроку в кабінеті літератури та наукова організація праці учнів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 7. С. 51.

2. Волошина Н. Й. Уроки позакласного читання в старших класах. Київ, 1988. 174 с.

3. Губенко Г. Не просто кабінет літератури, а кабінет-клуб. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2009. № 12. С. 7.

4. Дідківський В. Літературний гурток у загальноосвітній школі. *Дивослово*. 2005. № 5. С. 18–23.
5. Дроботко Н. Літературний гурток – школа любові до слова. *Дивослово*. 2004. № 1. С. 33–34.
6. Єрмакова Н. С. Позакласна робота з української літератури. Донецьк, 2006. 320 с.
7. Логвіненко Н. Факультативи як форма організації диференціації та індивідуалізації навчання старшокласників. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 9. С. 42.
8. Осипчук М. Г. Методичні інновації на уроках словесності і в позакласній роботі. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2007. Травень (№ 15). С. 13–17.
9. Перфілова Н. Вивчаємо життєтворчість Ліни Костенко (7 клас); «Поезія – це завжди неповторність» (Сценарій позакласного заходу). *Дивослово*. 2020. № 2.
10. Позакласна робота з української літератури: сценарії позакласних заходів та завдання літературних вікторин. Чернігів: ЧОШПО імені К. Д. Ушинського, 2021. 94 с.
11. Радецька Г. Формування національної гордості, патріотизму в позакласній роботі з літератури. *Українська мова і література в школі*. 1990. № 2. С. 37–46.
12. Токмань Г. Позакласна робота з літератури. *Дивослово*. 2003. № 11. С. 38.
13. Шкандевич Т. Деякі аспекти позакласної роботи з української літератури. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 3. С. 59–61.

Орієнтовні питання до екзамену

1. Класифікація сучасних педагогічних технологій.
2. Використання сучасних технологій на уроках української літератури.
3. Технологія інтерактивного навчання.
4. Технологія модульно-розвивального навчання.
5. Технологія продуктивного навчання.
6. Технологія проєктного навчання.
7. Технологія інтегрованого навчання.
8. Інформаційні технології навчання (комп'ютерні, мультимедійні, телекомунікаційні, дистанційні тощо).
9. Можливості інтернет-ресурсів при вивченні літератури.
10. Джерела та принципи вивчення біографії письменника.
11. Форми й методи викладу біографії майстра слова.
12. Особливості вивчення життєпису письменника в середніх класах.
13. Особливості вивчення біографії письменника в 10–11 класах.
14. Використання літературно-краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення біографії митця слова.
15. Вивчення індивідуального стилю письменника.
16. Специфіка та методичні засади організації вступних занять.
17. Особливості проведення підсумкових уроків.
18. Вивчення оглядових тем у шкільному курсі літератури.
19. Методика засвоєння учнями теоретико-літературних понять у школі
20. Технологія опрацювання літературно-критичних статей у старших класах.
21. Методична модель вивчення літературного напрямку.
22. Мета і дидактичні функції наочних посібників.
23. Значення наочності в літературній освіті учнів.
24. Класифікації наочних посібників з літератури.

25. Методика використання різних видів наочності на уроках української літератури.
26. Роль комп'ютерної техніки у вивченні літератури.
27. Роль учнівського зошита та дошки у вивченні предмета.
28. Використання музики і живопису на уроках української літератури.
29. Кабінет української літератури, його мета, завдання. Вимоги до оформлення та устаткування.
30. Шкільний літературний музей і його роль у літературній освіті учнів.
31. Особливості усного та писемного мовлення учнів 5–9 класів.
32. Особливості усного та писемного мовлення учнів 10–11 класів.
33. Місце письмових робіт у загальній системі вивчення літератури та їх класифікація.
34. Види письмових робіт в середніх класах.
35. Види письмових робіт на уроках української літератури в старшій школі.
36. Основні вимоги до учнівського твору та підготовка до його написання.
37. Перевірка та аналіз письмових робіт.
38. Позакласна й позашкільна робота з літератури та її місце в шкільній практиці словесників.
39. Форми позакласної та позашкільної роботи з літератури в сучасній школі.
40. Індивідуальна позакласна робота.
41. Групова позакласна робота.
42. Масова позакласна робота.
43. Види та призначення літературного гуртка. Роль гурткової роботи в літературній освіті.
44. Методика проведення літературного вечора.

45. Позакласне читання в школі.
46. Використання сучасних педагогічних технологій у позакласній роботі.
47. Методична робота вчителя літератури, її зміст та форми.
48. Специфіка роботи методичного об'єднання вчителів української мови і літератури.
49. Ведення шкільної документації, оформлення паперових та електронних журналів.
50. Сучасна методична преса для вчителів-словесників.

Навчальне видання

Башманівська Любов Андріївна

Методика навчання української літератури: від теорії до практики
Навчально-методичний посібник

Надруковано з оригінал-макету автора

Підписано до друку 23.02.2024. Формат 60x90/16. Ум.друк арк. 7. Обл.вид.
арк. 6,9

Гарнітура Time New Roman.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

ЖТ №10 від 07.12.04 р.

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua